

FACKEN

inom industrin

Ekonomiska bedömningar

**Utsikter för avtalsperioden
2007-2009**

September 2008

Facken inom industrin (FI) är ett samarbete mellan de sex fackförbund som omfattas av "Samarbetsavtal om industriell utveckling och lönebildning", i dagligt tal kallat Industriavtalet. De sex förbunden är Industrifacket Metall, Skogs- och Träfacket, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Svenska Pappersindustriarbetareförbundet, Sveriges Ingenjörer samt Unionen. Dessutom deltar Grafiska fackförbundet Mediafacket i det fackliga samarbetet.

Denna rapport har tagits fram av en grupp ekonomer tillhörande FI ekonomerna; Thomas Carlén, Unionen, Torbjörn Dahlin, Skogs- och Träfacket, Erica Sjölander, Industrifacket Metall, samt Tobias Brännemo och Göran Nilsson på Facken inom industrins kansli.

Ytterligare exemplar av rapporten kan beställas av Helena Ek på e-postadress helena.ek@fikansli.se eller telefonnummer 08-786 85 13. Rapporten finns också att ladda ner från Facken inom industrins hemsida, www.fackeninomindustrin.se.

Förord

De treåriga avtalsuppgörelserna som träffades 2007 mellan Industriavtalets parter innehåller en möjlighet för respektive part att säga upp det tredje avtalsåret. Det finns flera faktorer som påverkar förbundens ställningstagande. Syfte med denna rapport är att ge ett faktaunderlag om de ekonomiska förutsättningarna inför förbundens beslut.

Facken inom industrins mål är att svensk lönebildning ska ge förbundens medlemmar ökad reallön, hög sysselsättning och goda arbets- och anställningsvillkor. Av det följer en lönepolitisk strategi som går ut på att tillförsäkra medlemmarna del i det ökade produktionsresultatet på ett sätt som tar hänsyn till de restriktioner som finns i form av inflationsmål, internationell konkurrenskraft och sysselsättning.

När parterna inom industrin agerar måste de också beakta att de har en lönenormerande roll på hela den svenska arbetsmarknaden. De innebär att förbunden i en avtalsituation måste agera på ett sätt som är långsiktigt hållbart. Samtidigt påverkar det dagsaktuella ekonomiska läget förutsättningarna. Vårt ekonomiska underlag behandlar därför både det dagsaktuella ekonomiska läget och de mer långsiktiga förutsättningarna för lönebildningen.

Rapporten innehåller beskrivningar av utvecklingen under innevarande avtalsperiod och prognoser för utvecklingen under resten av den treåriga avtalsperioden. Jämförelser görs också med utvecklingen under tidigare avtalsperioder och då särskilt med perioden 2001-2003. En avtalsperiod som också innehöll en lågkonjunktur.

Det inledande avsnittet behandlar det aktuella konjunkturläget i Sverige och globalt och innehåller kortfattat prognoser för inflation, industriproduktion och sysselsättning i Sverige. I de följande fyra avsnitten behandlas lite mer utförligt inflationsutvecklingen, industrins konkurrenskraft, löneutvecklingen respektive utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet.

Industrins ekonomiska råd¹ har också tagit fram en rapport ”*Industriavtalet 2007 – utsikter för 2008 och 2009*”. Där ger de sin bild av de ekonomiska förutsättningarna inför parternas ställningstagande om det tredje avtalsåret ska sägas upp eller inte.

Ansvariga för innehållet i denna rapport är den arbetsgrupp som arbetat fram rapporten. I arbetsgruppen har ingått Tobias Brännemo, Facken inom industrin, Thomas Carlén, Unionen, Torbjörn Dalin, Skogs- och Träfacket, Göran Nilsson, Facken inom industrin och Erica Sjölander, IF Metall.

Göran Nilsson
Kanslichef
Facken inom industrin

---

¹ Industrins ekonomiska råd består av fyra ekonomer som är tillsatta av Industrins arbetsgivare och Facken inom industrin.

Innehållsförteckning

1. KONJUNKTURLÄGE OCH UTSIKTER	7
SVAGARE INTERNATIONELL KONJUNKTURUTVECKLING	7
SVERIGE BROMSAR IN	11
SAMMANFATTNING	13
2. INFLATION	14
ENERGI, LIVSMEDEL OCH RÄNTEHÖJNINGAR BAKOM HÖGRE INFLATION... ..	14
HÖGRE INFLATIONSFÖRVÄNTNINGAR	18
INTERNATIONELL INFLATION HAR OCKSÅ ÖKAT	18
RÄNTA	19
ENHETSARBETSKOSTNADEN HÖG 2007 OCH 2008.....	20
SAMMANFATTNING	21
3. INDUSTRINS KONKURRENSKRAFT	22
INDUSTRIPRODUKTIONEN STÅR OCH STAMPAR	22
MARKNADSTILLVÄXT OCH SVENSKA MARKNADSANDELAR	25
BYTESFÖRHÅLLET VÄNTAS FALLA	25
FORTSATT STORA ÖVERSKOTT I BYTESBALANSEN	26
INDUSTRIINVESTERINGARNA PLANAR UT	26
HÖGRE ÖKNING AV ARBETSKRAFTSKOSTNADEN	27
LÄGRE PRODUKTIVITETSUTVECKLING ÄN TIDIGARE	28
VÄXELKURSEN.....	29
ENHETSARBETSKRAFTSKOSTNAD.....	30
INDUSTRIENS KONKURRENSKRAFT	31
LÄGRE MEN INTE LÅG VINSTNIVÅ	32
SAMMANFATTNING	34
4. SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSLÖSHET	35
SYSSELSÄTTNINGEN DÄMPAS FRÅN HÖG NIVÅ	35
INDUSTRISSYSSELSÄTTNINGEN MINSKAR ÅTERIGEN	37
FLER VARSEL OCH FÄRRE LEDIGA PLATSER.....	38
BRIST PÅ ARBETSKRAFT AVTAR NÄR EFTERFRÅGAN DÄMPAS	40
STIGANDE ARBETSLÖSHET	41
SAMMANFATTNING	43
5. LÖNER	44
HÖGRE LÖNEÖKNINGAR ÄN TIDIGARE	44
LÖNEÖKNING I EUROPA	45
REALLÖNEÖKNING ÄVEN DENNA AVTALSPERIOD.....	45
VANLIGASTE LÖNEÖKNINGEN	46
SAMMANFATTNING	47
AVSLUTANDE KOMMENTAR	48

1. Konjunkturläge och utsikter

Tillväxtförutsättningarna för Sverige har försämrats det senaste året till följd av den sämre utvecklingen av världsekonomin. Svensk ekonomi påverkas av den svagare omvärldskonjunkturen och av en mer pessimistisk stämning här hemma. Industrikonjunkturen har försvagats jämfört med 2006 och 2007. I slutet av 2009 väntas den internationella konjunkturen inleda en återhämtning och därmed kan också svensk ekonomi få en skjuts uppåt.

Detta kapitel behandlar den senaste tidens ekonomiska utveckling internationellt och i Sverige och prognoser för 2008 och 2009. När det gäller framtidsutsikterna baseras de i huvudsak på Konjunkturinstitutets senaste rapport om Konjunkturläget augusti 2008.

Svagare internationell konjunkturutveckling

Den globala tillväxten dämpades i slutet på 2007. En period av lägre tillväxt jämfört med tidigare ligger nu framför världsekonomin, vilket betyder en global tillväxt på knappt fyra procent per år. Inflationstakten fortsätter att vara hög de närmaste åren jämfört med åren i början på 2000-talet. Dessa utsikter för världsekonomin är en följd av det senaste årets oro på de finansiella marknaderna, nedgången på bostadsmarknaderna och tvärt stigande råvarupriser. Den globala finansiella oron resulterar i större riskpremier och stramare kreditvillkor vilket håller tillbaka både hushållens konsumtion och företagens investeringar.

Tabell 1.1 BNP-andelar och BNP-utveckling i världen

	Andel av världs-BNP	2007	2008	2009
Världen	100	5,0	3,9	3,8
OECD	61	2,7	1,7	1,7
Kina	10,8	11,6	10,2	9,5
Indien	4,6	9,3	7,7	7,6
Japan	6,6	2,0	0,9	1,3
USA	21,4	2,0	1,5	1,3
Euroområdet	16,1	2,6	1,5	1,1
Tyskland	4,3	2,6	1,6	1,0
Storbritannien	3,3	3,1	1,5	1,4
Finland		4,3	2,5	2,1
Norge		3,7	2,8	2,1
Sverige		2,7	1,7	1,4
Danmark		1,7	0,5	1,2

Källa: IMF och Konjunkturinstitutet

Tabell 1.2 Inflationsutveckling i världen (sorterad efter inflation år 2007)

	2007	2008	2009
Indien	6,3	7,8	6,3
Kina	4,8	6,7	4,5
USA	2,9	4,7	3,2
OECD	2,5	3,9	2,8
Storbritannien	2,3	3,3	2,6
Tyskland	2,3	3,0	2,2
Sverige	2,2	3,8	2,5
Euroområdet	2,1	3,6	2,5
Danmark	1,7	3,1	2,4
Finland	1,6	3,7	2,5
Norge	0,7	3,3	2,6
Japan	0,1	1,3	0,9

Källa: Konjunkturinstitutet

Det senaste året har risken ökat för att det blir en kraftigare avmattning i tillväxten som sprids globalt och sänker efterfrågan. En långvarigt hög inflation och fortsatt finansiell turbulens leder till lägre konsumtion och investeringstakt. Lågkonjunkturen väntas ändå bottna under nästa år och långsamt vända uppåt igen i slutet av 2009. Inget land slipper undan helt, men motståndskraften i de snabbväxande ekonomierna håller ändå uppe den globala tillväxten.

Globaliseringen påverkar konjunkturmönstret och den globala tillväxten på flera sätt. Under högkonjunkturen exporterade tillväxtländerna² billiga industriprodukter och företagen från OECD-länderna kunde göra stora vinster som bidrog till att hålla OECD-ländernas räntor låga och därmed drevs tillgångspriserna upp. De senaste åren har tillväxtländernas snabba tillväxt drivit på prisökningar på råvaror. Importefterfrågan i tillväxtländerna kan mildra effekten av nedgången i USA, vilket motverkar att svackan i världskonjunkturen fördjupas. Samtidigt leder tillväxtländernas efterfrågan till inflation och press på råvarumarknaderna.

Likheterna med lågkonjunkturen i början av 2000-talet ser ut att bli ganska stora. Det finns dock inslag som kan göra att den internationella konjunkturbedgången blir mer utdragen denna gång men kanske inte lika djup. Detta hänger samman med att det är olika orsaker som initierat nedgången; 2001 var det en företagsledd IT-krasch, nuvarande nedgång startades av finansiell oro som slår mer direkt på hushållens ekonomi.

Svag utveckling i USA

Konjunkturbedgången blir i år mest markant i USA, där också finanskrisen har sitt ursprung. Utvecklingen på de finansiella marknaderna förstärker nedgången i den reala ekonomin och detta är speciellt tydligt i USA. De amerikanska hushållens konsumtion har utvecklats svagt och nedgången på arbetsmarknaden blivit starkare än förväntat. De höga världsmarknadspriserna på olja och livsmedel medför en högre inflation i USA som bidrar till

² Till tillväxtländerna räknas bland annat de så kallade BRIC-länderna: Brasilien, Ryssland, Indien och Kina.

hushållens försämrade köpkraft. Priserna på bostäder fortsätter att falla och problemen på bostads- och bolånemarknaden påverkar både konsumtion och investeringar, som också hämmas av att bankerna blivit mer återhållsamma i sin kreditgivning.

Finanspolitiska stimulanser väntas bidra till en viss återhämtning av ekonomin och det gör även den expansiva penningpolitiken och den svaga dollarkursen som gynnar exporttillväxten. USA:s BNP väntas öka svagt i år men börjar återhämta sig under loppet av nästa år, framförallt som en följd av att investeringarna kommer igång igen.

Spridningseffekter av finanskrisen och USA:s lågkonjunktur

Utfallen i statistiken för 2008 visar så här långt en splittrad bild av utvecklingen. Året inleddes med en svag utveckling i USA och delar av Europa samtidigt som utvecklingen i Japan och även i Tyskland var förhållandevis stark. Men andra kvartalet 2008 bromsade tillväxten in i Euroområdet, framförallt till följd av en svag utveckling i Italien, Frankrike och Tyskland.

Försvagningen av den amerikanska ekonomin och oron på de finansiella marknaderna väntas framöver att fortsätta att ge negativa effekter i övriga världen och framförallt i Europa. Den låga dollarkursen är ett problem för företagen då det blir svårare att konkurrera både på den amerikanska marknaden och på andra marknader. Spridningseffekterna väntas bli störst under innevarande år medan en omsvängning uppåt igen i USA under andra halvåret 2009 kan bidra till en ökad världshandel igen.

I euroområdet hade man en oväntat stark utveckling i början av året men nu visar flera indikatorer på en försvagning av konjunkturen; nedgång i BNP under andra kvartalet 2008, minskad optimism hos hushåll och näringsliv, högre inflation än väntat, dämpad exportefterfrågan från USA. Hushållens köpkraft minskar och finansieringen av investeringar blir dyrare. Tillväxten dämpas i år men framförallt nästa år. Även Storbritannien är relativt hårt drabbad av konjunkturedgången i spåren av landets utsatthet i den internationella finansorn.

Våra viktiga handelspartners i övriga Norden kommer också att gå in i en lågkonjunktur där framförallt Danmark redan har en mycket svag utveckling med fallande BNP de tre senaste kvartalen, men även Norge får vissa problem som dock kan dämpas av att oljeindustrin fortfarande går bra.

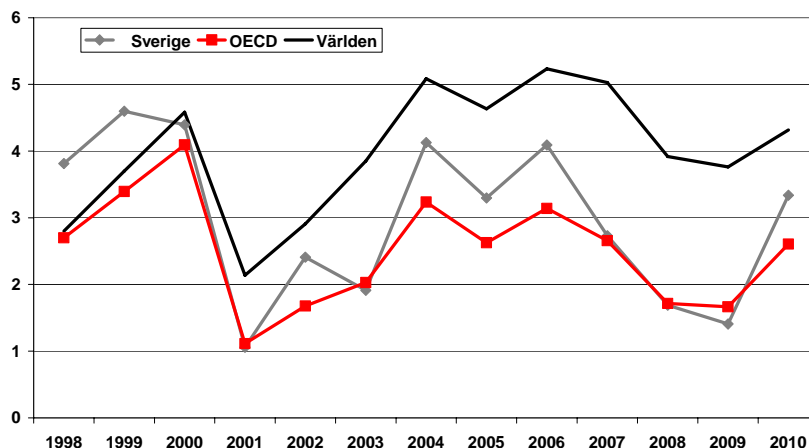
Tillväxtekonomier som Indien och Kina väntas fortsätta växa i god takt vilket kan bidra till att den globala tillväxten hålls uppe. Så här långt har flera länder visat sig vara mer motståndskraftiga än tidigare mot en amerikansk konjunkturedgång och också mindre känsliga för störningar på finansmarknaderna.

Sveriges omvärldsberoende

Sveriges stora omvärldsberoende gör att konjunkturavmattningen får effekter på svensk ekonomi. Svensk ekonomis starka internationella beroende kan illustreras genom att jämföra vår BNP-utveckling med andra länder (di-

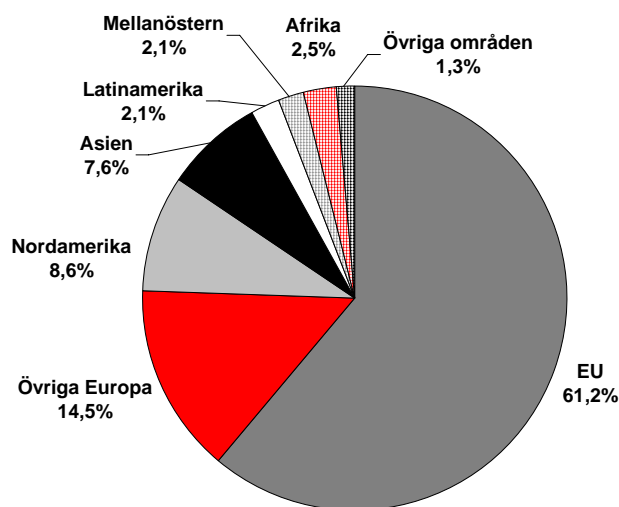
agram 1.1). Sveriges tillväxttakt hänger tydligt samman med utvecklingen på våra viktiga exportmarknader. Vi ser också en trendmässigt högre tillväxt utanför OECD-länderna under 2000-talet.

Diagram 1.1 BNP-utvecklingen i Sverige jämfört med omvärlden, 1998-2010

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

Diagram 1.2 Svensk export 2007, andelar till respektive område

Källa: SCB

Svensk export har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Om man granskar hur svensk export fördelar sig på olika ländergrupper är den stora förändringen att Östeuropa och de länder som tidigare tillhörde Sovjetunionen har fått en större betydelse på Västeuropas bekostnad. Totalt är andelen av exporten som går till Europa lika stor idag som 1990.

Svensk export är koncentrerad till Europa och framförallt våra grannländer (diagram 1.2). Sveriges fem viktigaste exportländer är Tyskland, Norge, Danmark, Storbritannien och USA i nämnd ordning. Att länderna i Asien

idag utgör en allt större del av världsekonomin märks inte om man ser till hur svensk export fördelar sig på olika länder. Det innebär att Sverige tappat marknadsandelar på många tillväxtmarknader.

Sverige bromsar in

Den senaste statistiken över utfallet i svensk ekonomi bekräftar en avtagande tillväxttakt hittills under 2008. Preliminärt ökade BNP inte alls under andra kvartalet. Hushållens konsumtion utvecklas svagare jämfört med tidigare. Exportnettot bidrog positivt under första halvåret, till följd av en långsammare ökning av importen. Investeringarnas ökningstakt har bromsat in under året, men med en allt större betydelse för investeringar i tjänstesektorn. Arbetsmarknaden har utvecklats fortsatt positivt under inledningen av året med ökad sysselsättning.

Svensk BNP växer långsammare framöver. Mer pessimistiska hushåll borrar för en svagare konsumtionsökning. Företagen väntas dra ned på investeringstakten och de försämrade omvärldsutsikterna påverkar också exporten vilket sammantaget ger en långsammare tillväxt 2008 och 2009. Även dyrare krediter till följd av den finansiella oron påverkar utvecklingen negativt. Aktiebörsen har dock stabiliserat sig, vilket tyder på att de negativa effekterna av finanskrisen inte förväntas öka ytterligare.

Konjunkturedgången fortsätter fram till slutet av nästa år. Om den finansiella turbulensen är över och hushållens disponibla inkomster ökar starkt till följd av löneökningar och fortsatta skattesänkningar kan konsumtionen stiga successivt under perioden framöver. Under slutet av 2009 bedöms tillväxten också påverkas positivt av en högre exportefterfrågan och en fortsatt expansiv finanspolitik med fler skattesänkningar.

Tabell 1.3 Prognos för svensk ekonomi, miljarder kr år 2007, årlig ökning respektive år

	2007	2007	2008	2009
BNP	3071	2,7	1,7	1,4
Kalenderkorrigerad BNP		2,9	1,4	1,6
Hushållens konsumtionsutgifter	1434	3,0	1,6	2,2
Offentliga konsumtionsutgifter	797	1,1	0,7	1,0
Investeringar	582	8,0	4,2	1,9
Export	1609	6,0	5,0	3,9
Import	1375	9,7	4,7	3,9
Bytesbalans, % av BNP	258	8,4	7,9	8,1
Arbetskostnad i näringslivet		3,7	3,6	4,5
Inflation, KPI, årsgenomsnitt		2,2	3,8	2,5

Källa: Konjunkturinstitutet

Trots den internationella konjunkturavmattningen har svensk export hittills haft en bra utveckling. Exporten förväntas sakta in under året men ändå utvecklas relativt väl medan nästa år blir svagare till följd av den svagare efterfrågan i omvärlden. Varuexporten står för omkring 70 procent av exporten och tjänsteexporten förväntas fortsätta att utvecklas snabbare.

Industrikonjunkturen avmattas³

Avmattningen i svensk industri är tydlig, med en halverad produktionsökningstakt 2007 jämfört med 2008. Industriproduktionen minskade med en och en halv procent jämfört mellan juni 2008 och juni 2007. Inför hösten är industriföretagen återhållsamma i sina förväntningar och man räknar med oförändrad produktionsvolym och minskad sysselsättning. Prognosen för industriproduktionen innebär en svag ökning både i år och nästa år. Det sker dock en gradvis förbättring av industrikonjunkturen senare delen av 2009 till följd av en förbättrad internationell efterfrågan och ökad export.

Att döma av utfallet av orderingången syns inte någon snabb återhämtning, utan snarare en fortsatt försvagning under 2008. Första halvåret 2008 har orderingången minskat med en halv procent jämfört med 2007. Det är orderingången från exportmarknaderna som minskar, medan hemmamarknaden ökar.

I prognosen väntas en förbättrad utveckling på exportmarknaderna för flera viktiga branscher under nästa år. Efterfrågan på metaller är starkt kopplad till investeringskonjunkturen, vilket ger gynnsamma förutsättningar för stål, metall och gruvor. Lastbilstillverkarna har fortfarande välfyllda orderböcker medan personbilsmarknaden är tuffare med hård konkurrens och lägre lönsamhet till följd av dollarkursen. Planerna på produktionsminskningar i Sverige är långt framskridna. För teleproduktindustrin ökar efterfrågan igen jämfört med den tidigare svaga utvecklingen.

Första kvartalet 2008 minskade investeringarna inom industrin. Kapacitetsutnyttjandet ligger dock fortfarande på en mycket hög nivå, även om det sjunkit de senaste kvartalen, vilket motiverar att investeringarna fortsätter att öka. Konjunkturinstitutets prognos över industriinvesteringarna pekar på en halverad ökningstakt jämfört med SCB:s investeringsenkät i maj, där investeringarna beräknas öka med åtta procent under 2008. De mest expansiva planerna finns främst i gruv-, stål- och maskinindustrin. Nästa år bromsar industriinvesteringar in rejält.

---

³ För en mer detaljerad beskrivning och analys av industrins produktion och investeringar se kapitel 3.

Sammanfattning

Den svagare internationella konjunkturen åren 2008 och 2009 påverkar svensk ekonomi. Läget och framtidsutsikterna är markant sämre idag jämfört med det läge vi befann oss i inför avtalsrörelsen år 2007. Likheter med lågkonjunkturen i början av 2000-talet, som till stor del sammanföll med avtalsperioden 2001-2003, ser ut att bli ganska stora. Det finns dock inslag som kan göra att den internationella konjunkturedgången blir mer utdragen denna gång men kanske inte lika djup.

Svensk ekonomi är inne i en svagare utveckling av export, investeringar och konsumtion. Räntehöjningar och oljepriset har stor inverkan på inflationen i dagsläget men effekterna minskar då pris- och räntehöjningarna väntas stanna upp. Industrikonjunkturen avmattas, industriinvesteringarna bromsar in och industrisysselsättningen minskar. Åren 2008 och 2009 blir svaga och medför att den svenska tillväxttakten faller ned till omkring en och en halv procent per år.

De globala tillväxtutsikterna omges av flera osäkerhetsmoment som i de flesta fall riskerar att påverka den svenska ekonomin negativt och ge en djupare avmattning än vad prognoserna säger idag. De internationellt bestämda priserna på råvaror varierar mycket och är mycket svåra att förutse. En annan risk är att den finansiella krisen förvärras ytterligare. Ett ånyo stigande oljepris och fördjupade effekter av finanskrisen skulle därför få stor inverkan på den konjunkturbild som tecknas här.

2. Inflation

Inflationen har sedan november 2007 legat på över tre procent. Under avtalsperioden 2007-2009 bedömer Konjunkturinstitutet att den genomsnittliga årliga inflationen blir cirka 2,8 procent⁴ och Riksbanken gör motsvarande bedömning till 3,2 procent⁵. Den höga inflationen förklaras främst av stigande världsmarknadspriser på livsmedel och energi samt Riksbankens räntehöjningar.

I detta kapitel beskrivs utvecklingen av priser, räntor och växelkurser under innevarande och föregående avtalsperiod samt några av de prognoser som finns för den närmaste tiden. Dessutom belyses Riksbankens dilemma vid räntebesluten med höga inflationstendenser i ekonomin samt en vikande konjunktur.

Energi, livsmedel och räntehöjningar bakom högre inflation

Det vanligaste måttet på inflation är förändringar i konsumentprisindex (KPI). Konsumentprisindex visar hur priserna i genomsnitt utvecklas för hela den privata inhemska konsumtionen. De priser som mäts är de som konsumenterna faktiskt betalar och som påverkas av bland annat ändringar i indirekta skatter och subventioner.

Eftersom parterna på arbetsmarknaden förhandlar om löneökningar i nominella tal är resultatet i reala förbättringar även beroende på inflationen. En högre inflation ger en lägre reallön. Eftersom en central faktor i inflationen är utvecklingen av arbetskraftskostnaderna riskerar dessutom för höga löneökningar att driva upp inflationen och utöver detta även minska sysselsättningen.

Konsumentpriser

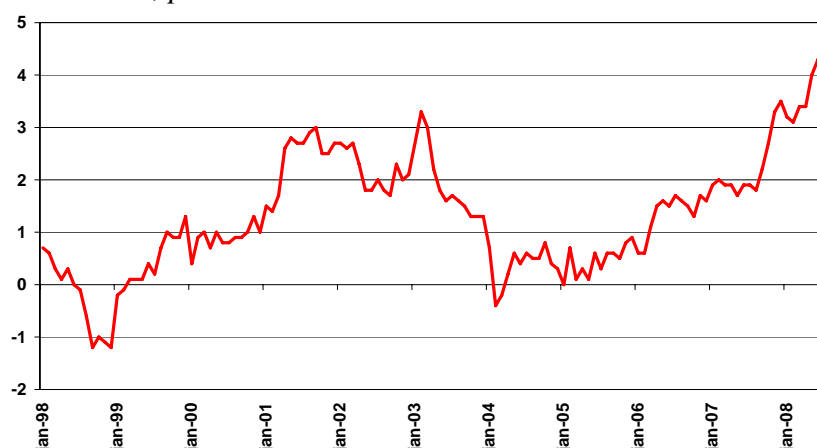
Inflationen har fluktuerat relativt kraftigt under de senaste tio åren med avseende på Riksbankens inflationsmål som säger att den årliga förändringen av konsumentprisindex ska vara två procent. Inflationen var i början av perioden klart under inflationsmålet för att sedan stiga till nivåer kring 2-3 procent (diagram 2.1). På mindre än ett år, mellan april 2003 och februari 2004, sjönk inflationen från cirka tre procent till -0,4 procent. Efter detta har inflationen återigen stigit successivt för att i juli 2008 nå den för perioden högsta nivån på 4,4 procent. Konjunkturinstitutet bedömer att inflationen kommer att överstiga tre procent även resterande månader under 2008.

---

⁴ Konjunkturläget, augusti 2008

⁵ Penningpolitisk rapport, juli 2008

Diagram 2.1 Konsumentprisindex mätt som 12-månadersförändring, månadsvärden, procent

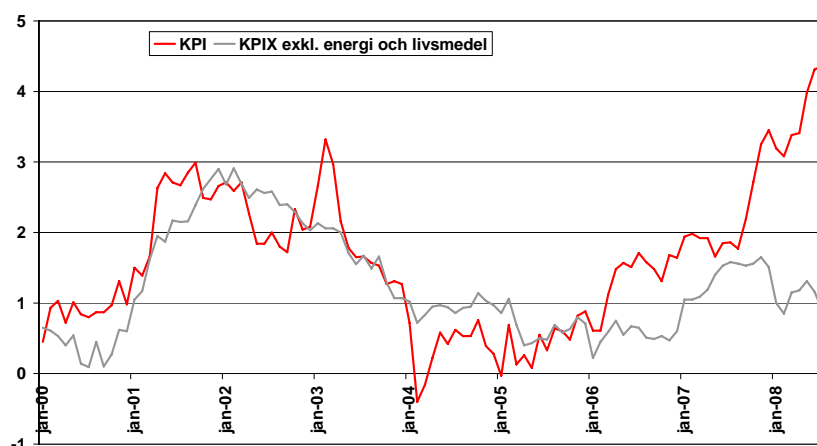

Källa: SCB

En jämförelse av förändringarna i Konsumentprisindex och KPIX exklusive energi och livsmedel ger en tydlig illustration av de faktorer som ligger bakom den relativt höga inflationen under slutet av 2007 och under 2008. KPIX är ett mått på så kallad underliggande inflation som exkluderar indirekta skatter, subventioner och räntekostnaderna för egna hem.

Skillnaden mellan de två måtten ökar från september 2007 (se diagram 2.2). KPI ligger under denna tid klart över KPIX där energi och livsmedel exkluderats. Den höga inflationen kan således till stor del förklaras av stigande priser på livsmedel och energi samt Riksbankens räntehöjningar.

Diagram 2.2 KPI och KPIX exkl. energi och livsmedel, årsgenomsnitt per kvartal, förändring i procent

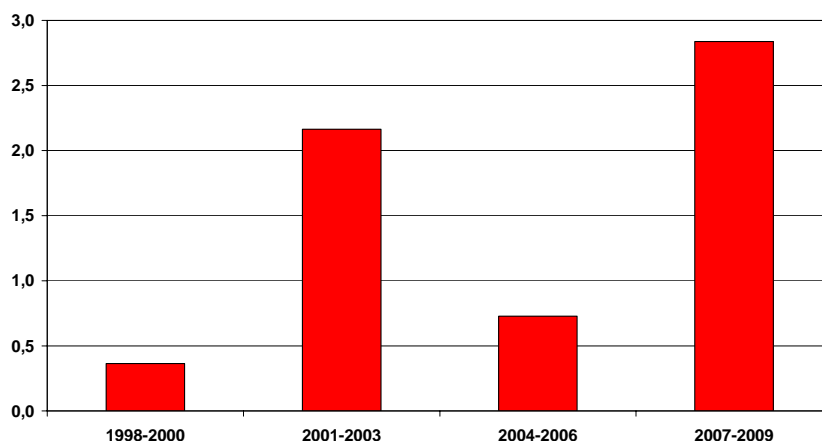

Källa: Konjunkturinstitutet och SCB

Inflationen uppdelat på avtalsperioder visar stora skillnader mellan de olika perioderna. Under Industriavtalets första avtalsperiod, 1998-2000, hamnade det årliga genomsnittet på cirka 0,4 procent (se diagram 2.3). För avtalsperioden 2001-2003 var motsvarande genomsnitt cirka 2,2 procent och för avtalsperioden 2004-2006 cirka 0,7 procent. Konjunkturinstitutet bedömer att den genomsnittliga årliga inflationen för innevarande avtalsperiod 2007-

2009 hamnar på cirka 2,8 procent. Detta kan jämföras med Konjunkturinstitutets prognos efter första kvartalet 2007, dvs. vid slutskedet av avtalsrörelsen, som var 1,7 procent för 2007 och 2,2 procent för 2008.

Diagram 2.3 Konsumentprisindex, årsgenomsnitt per avtalsperiod, förändring i procent

Källa: Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutets prognos på 2,8 procent kan jämföras med Riksbanken som i sitt huvudscenario bedömer att inflationen kommer att stiga med 3,2 procent per år. Riksbanken redovisar även två alternativa scenarier över utvecklingen framöver. I det första alternativa scenariot bedömer man vad som skulle hända med inflationen vid en lägre utveckling av råvarupriserna. Man antar att priset på olja faller med 20 procent och råvaruprisindex exklusive energi faller med 18 procent fram till andra kvartalet 2009. Inflationen beräknas då bli 2,6 procent per år under perioden 2007-2009. Detta är väldigt kraftiga prisnedgångar men inte helt orimliga sett till de stora variationerna i världsmarknadspriserna den senaste tiden.

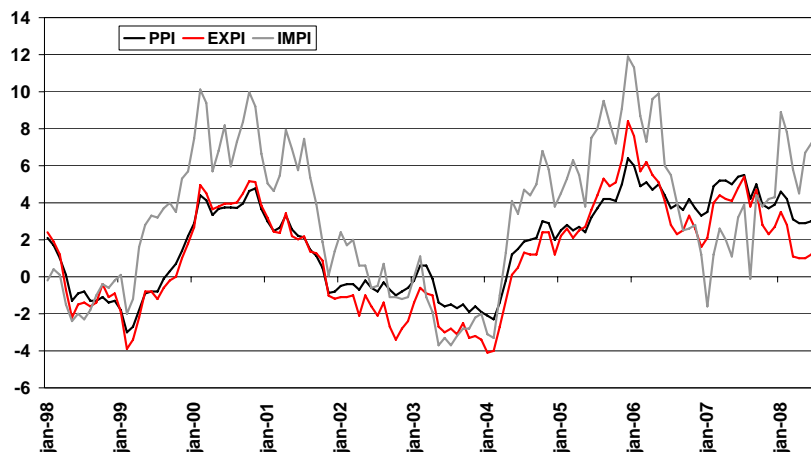
I det andra scenariot bedömer man vad som skulle hända vid en lägre tillväxt och högre inflation i omvärlden. I huvudscenariot bedöms BNP-tillväxten i Sverige bli 2,1 procent per år. I det alternativa scenariot blir tillväxten 1,9 procent per år och inflationen 3,4 procent per år.

Producent-, import- och exportpriser

Andra viktiga prisökningsmått i bedömningen om inflationstendenserna i samhället är producent-, import- och exportprisindex. Producentprisindex visar prisutvecklingen för varor vid leverans från svenska producenter till inhemsk marknad eller för export. Exportprisindex visar prisutvecklingen för varor producerade i Sverige för exportmarknaden och importprisindex visar prisutvecklingen för varor som importeras till Sverige.

Diagram 2.4 Producent-, import- och exportpriser, förändring i procent

Källa: SCB

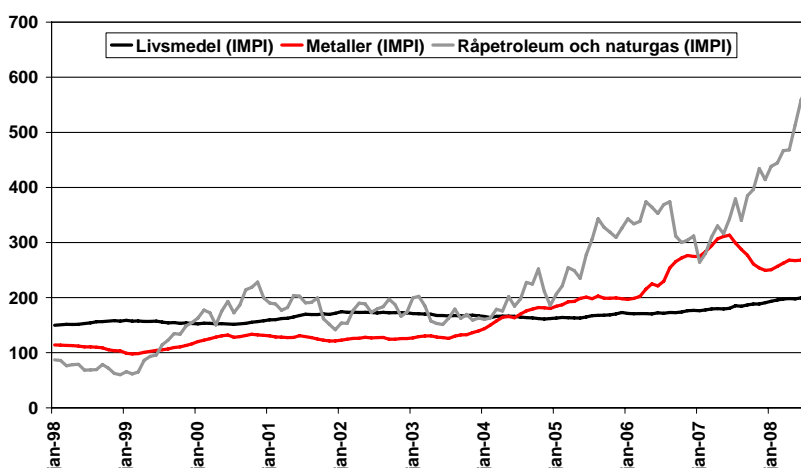
Förändringarna i producent-, import- och exportpriserna har varierat kraftigt under perioden januari 1998 till juni 2008 (diagram 2.4). Från mindre ökningarna och minskningar i början av perioden till kraftigare ökningarna under framförallt 2000 och 2001 för att sedan åter under två och ett halvt år kännetecknas av mindre ökningarna och minskningar. Denna period följdes av en ny period av prisökningar. Störst variation har det varit i importpriserna som under slutet av 2005 ökade med nästan 12 procent och i februari 2007 minskade med nästan två procent. Sedan slutet av 2007 har ökningen av importpriserna varit högre än för producent- och exportpriserna.

Importpriser

I takt med globalisering och ökad handel mellan länder stiger andelen av konsumentpriset som påverkas av utvecklingen utomlands. Diagram 2.5 visar hur de genomsnittliga importpriserna för livsmedel, metaller och råpetroleum (och naturgas) har förändrats under perioden 1998 till juni 2008. Prisförändringarna visas genom ett importprisindex som anger prisutvecklingen på produkter som importeras till Sverige (1990=100).

Livsmedelspriserna har sedan början av 1998 stigit med över 33 procent. Sedan juni 2007 har prisökningen på livsmedel varit över 10 procent. Vad gäller metaller har motsvarande prisökning under perioden 1998 till juni 2008 varit cirka 135 procent. Till skillnad från priserna på livsmedel har metallpriset sjunkit sedan juni 2007, detta med nästan 15 procent. Priset på råpetroleum och naturgas har sedan 1998 ökat med över 540 procent. Enbart under perioden från juni 2007 till juni 2008 var prisökningen mer än 60 procent. Under de senaste månaderna har dock priset på råolja sjunkit.

Diagram 2.5 Livsmedels-, metall- och råpetroleumpriser (index 1990=100)

Källa: SCB

Högre inflationsförväntningar

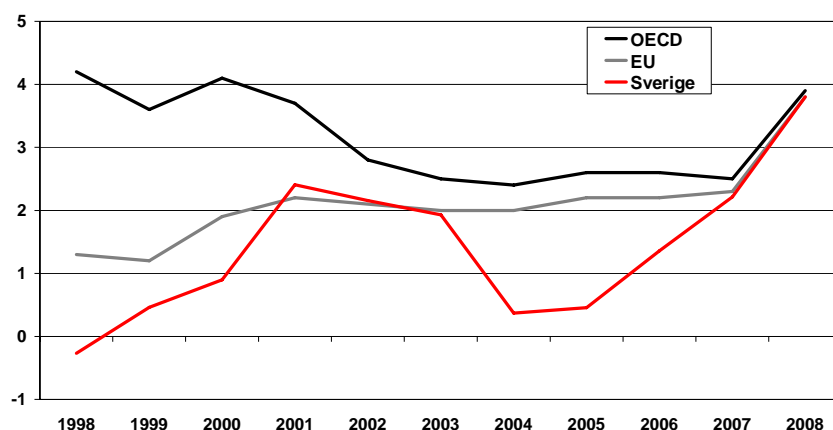
Riksbanken beaktar även vilka förväntningar som olika aktörer har om den framtida inflationen vid sin bedömning av inflationsutvecklingen. Prospera Research AB som regelbundet mäter olika aktörers inflationsförväntningar publicerade i juni 2008 en undersökning som visade att inflationen på ett år sikt förväntas vara 3,2 procent och på två års sikt 2,9 procent. Detta är de högsta uppmätta inflationsförväntningarna på över tio år och kan skapa problem för Riksbanken. Inflationsmålet och dess trovärdighet är ett viktigt fundament i den svenska penningpolitiken och har stor betydelse för lönebildningen. Konjunkturinstitutets senaste barometer från augusti visar dock att förväntningarna om ökade priser fallit tillbaka sedan början på sommaren. Hushållen tror nu på 2,9 procent inflation om ett år jämfört med 3,7 procent som man angav i junimätningen.

Internationell inflation har också ökat

Inflationen i Sverige, mätt som årsgenomsnitt, har under perioden 1998 till 2007 varit lägre än genomsnittet för OECD (se diagram 2.6). Bortsett från två år, 2001 och 2002, har den även varit lägre än genomsnittet i EU⁶. Under 2008 bedömer dock Konjunkturinstitutet att Sveriges inflation hamnar på samma nivå som den genomsnittliga inflationen i EU, 3,8 procent, vilket i sin tur bedöms bli ungefär som genomsnittet för OECD.

⁶ För EU avses harmoniserade KPI.

Diagram 2.6 Internationell inflation

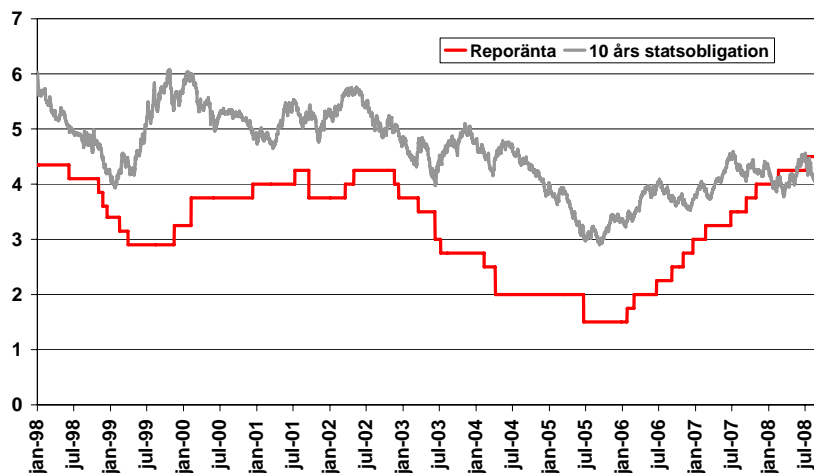

Källa: Konjunkturinstitutet

Ränta

Riksdagen har gett Riksbanken i uppgift att upprätthålla ett fast penningvärde⁷. Riksbanken tolkar målet om ett fast penningvärde som att inflationen ska vara låg och stabil och har preciserat detta till ett inflationsmål som säger att den årliga förändringen av konsumentprisindex (KPI) ska vara två procent med ett toleransintervall på plus/minus en procentenhet. Riksbankens främsta medel för att påverka inflationen är reporäntan. Genom ränteförändringar kan Riksbanken försöka styra efterfrågan i ekonomin så att inflationen ligger på målet.

Diagram 2.7 Riksbankens styrränta och räntan på 10-års statsobligationer

Källa: Riksbanken

Riksbanken beslutade i januari 2006 att höja reporäntan från 1,5 till 1,75 procent, en höjning som var den första sedan i maj 2002. Denna höjning har följts av ytterligare tolv höjningar (se diagram 2.7). I början av september höjdes reporäntan till 4,75 procent. Riksbankens bedömning var då att reporäntan kommer att ligga kvar på den nivån under resten av 2008.

⁷ Riksbanken ska dessutom främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

Riksbankens dilemma

Riksbanken har under 2008 ställts inför ett besvärligt dilemma. Inflationen har stigit kraftigt samtidigt som den reala ekonomin, produktionen och sysselsättningen utvecklats allt svagare. Den högre inflationen talar för att Riksbanken borde höja räntan. Den svagare reala utvecklingen talar för att Riksbanken borde sänka räntan.

Riksbankens överordnade mål är prisstabilitet. Men det finns också ett utrymme för Riksbanken att ta hänsyn till den reala utvecklingen. Riksbanken skulle kunna höja räntan snabbare än de gjort med lägre inflation som resultat. Risken är då att produktion och sysselsättning skulle utvecklas ännu svagare med ökad arbetslöshet som ett resultat.

Att de stigande priserna främst beror på stigande världsmarknadspriser gör avvägningen av vilket ränteläge som är det rätta ännu svårare. Stigande världsmarknadspriser på energi- och livsmedel höjer också priserna på svenskproducerade energi och livsmedel. Eftersom de svenska hushållen och företagen också är stora importörer av energiråvaror och livsmedel stiger dessutom importpriserna. Om de höjda världsmarknadspriserna ”smittar av sig” och gör att alla börjar förvänta sig en högre inflation under en längre tid kommer det att bli ännu svårare för Riksbanken att få ner inflationen.

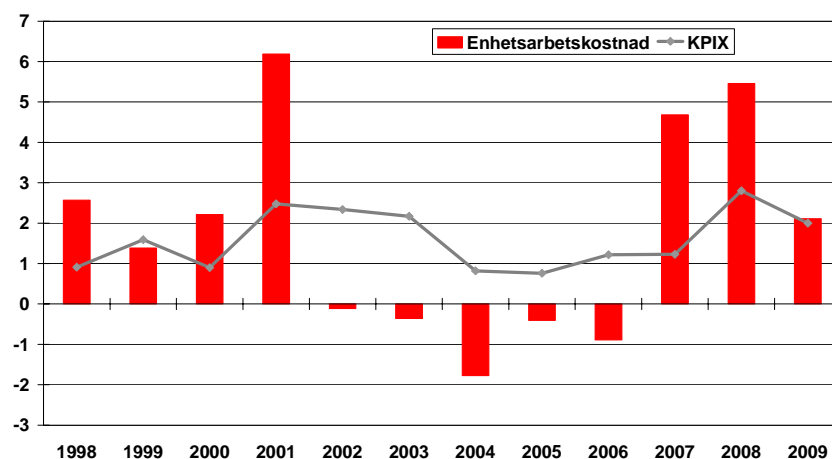
Om löntagare och företagare tror på en högre inflation kommer löntagarna att kräva högre löneökningar och företagarna att höja sina priser. Då finns det en risk för att en pris- och lönespiral börjar ta fart. Om den högre prisökningstakten på världsmarknaden, som Riksbanken inte kan påverka med den svenska räntan, bara är tillfällig och ”sköljer igenom” den svenska ekonomin, utan att påverka de svenska aktörernas beteende, för att sedan upphöra gör en räntehöjning mer skada än nytta.

Riksbankens dilemma kan förklara varför omröstningen i Riksbankens direktion den 2 juli om hur ränteutvecklingen under hösten 2008 skulle beskrivas delade direktionen mitt itu.

Enhetsarbetskostnaden hög 2007 och 2008

Enhetsarbetskostnaden för den totala ekonomin kan ses som ett mått på lönebildningens bidrag till inflationstrycket. Om produktionens sammansättning var densamma som konsumtionen, relationen mellan vinster och arbetskraftskostnader konstant, inga förändringar sker av skatt eller subventioner av konsumtionsvaror och om Sverige var en helt sluten ekonomi, borde enhetsarbetskostnaden och konsumentpriserna i stort sett öka i samma takt. Nu är detta inte fallet och därför kan förändringar av enhetsarbetskostnaden och inflationen skilja sig åt (diagram 2.8). Om man jämför den underliggande inhemska inflationen med utvecklingen av enhetsarbetskostnaden för näringslivet, och tar hänsyn till vissa förskjutningar i tid, finner man emellertid stor överensstämmelse.

Diagram 2.8 Enhetsarbetskostnad och inflation, årlig procentuell förändring, Näringsliv

Källa: Konjunkturinstitutet

Under avtalsperioden 1998-2000 var den genomsnittliga årliga förändringen i enhetsarbetskostnaden knappt 1,9 procent. Detsamma gällde för den efterföljande avtalsperioden, 2001-2003. Under perioden 2004-2006 sjönk enhetsarbetskostnaden med ett genomsnitt på en procent per år. Den genomsnittliga förändringen i enhetsarbetskostnaden under innevarande avtalsperiod, 2007-2009, bedöms av Konjunkturinstitutet bli över 3,8 procent per år.

Sammanfattning

Inflationen har sedan november 2007 legat över Riksbankens inflationsmål på två procent, och dessutom även över toleransintervallet på plus en procentenhet. I juli 2008 var inflationen 4,4 procent. Under avtalsperioden 2007-2009 bedömer Konjunkturinstitutet att den genomsnittliga årliga inflationen blir 2,8 procent och Riksbanken gör motsvarande bedömning till 3,2 procent.

Den höga inflationen förklaras främst av stigande världsmarknadspriser på livsmedel och energi samt Riksbankens räntehöjningar. Livsmedelspriserna har sedan juni 2007 stigit med över 10 procent och priset på råpetroleum och naturgas har enbart under perioden från juni 2007 till juni 2008 stigit med över 60 procent. Under de senaste månaderna har dock priset på råolja sjunkit.

Riksbanken höjde i början av september reporäntan till 4,75 procent. Riksbanken bedömning var då att reporäntan kommer att ligga kvar på den nivå under resten av 2008.

3. Industrins konkurrenskraft

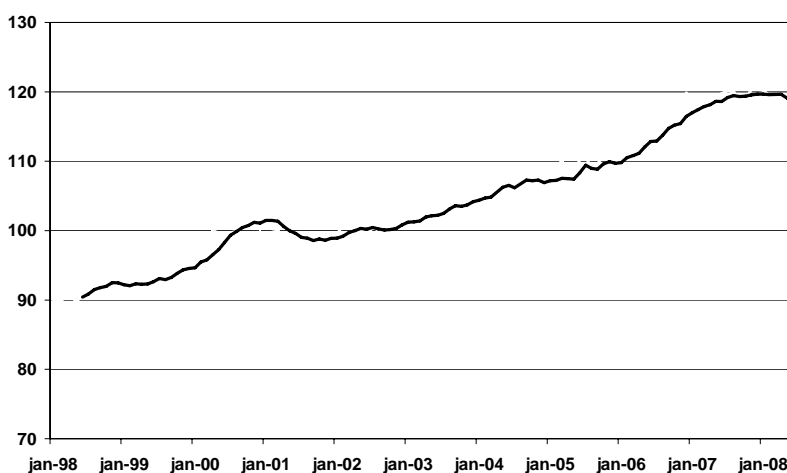
Ökningen av industriproduktionen dämpas betydligt och förväntas bli en till två procent under 2008 och 2009. En genomgång av ett antal indikatorer tyder på att minskningen av industriproduktionen inte beror på en försämrad konkurrenskraft utan på minskad efterfrågan, inte minst från de viktigaste marknaderna i omvärlden.

I detta avsnitt beskriver vi hur svensk industri utvecklats under innevarande avtalsperiod och hur prognoserna ser ut för 2009. Utifrån utvecklingen av olika mått söker vi också bedöma hur svensk industris konkurrenskraft utvecklats. Vi gör också jämförelser med utvecklingen under de tio tidigare åren med Industriavtalet och särskilt med utvecklingen under lågkonjunkturen 2001-2003.

Industriproduktionen står och stampar

Den svenska industriproduktionen har haft en hög ökningstakt de senaste 10 åren. För tillfället står dock industriproduktionen och stampar på ungefär samma nivå månad för månad (diagram 3.1). Konjunkturinstitutet gör bedömningen att industriproduktionen ökar med 1,6 procent 2008 och 2,2 procent 2009.

Diagram 3.1 Svensk industriproduktion, jan 1998 - juni 2008

Källa: SCB Industriproduktionsindex

Utvecklingen är olika för olika branscher. Som diagram 3.2 a visar har ökningen av den svenska industriproduktionen, under de senaste 10 åren, varit särskilt stor för kemisk industri (inkl läkemedel), transportmedelsindustrin och industrin för tele- och andra el-produkter. Ökningen har varit lägre för exempelvis stål- och metallverken och massa- och papper. För livsmedel- och grafisk industri har produktionen minskat efter år 2000 (diagram 3.2 b).

Under senaste åren har kemisk industri minskat betydligt. Förlag och grafisk industri fortsätter att minska. Träindustrin ökade kraftigt under 2007 men den ökningen har stannat upp under första halvåret 2008. Den bransch där produktionen ökat mest under sista året är transportmedel. Det är framförallt

Diagram 3.2 a och 3.2 b, Industriproduktion 1997-2007, Index 2000=100

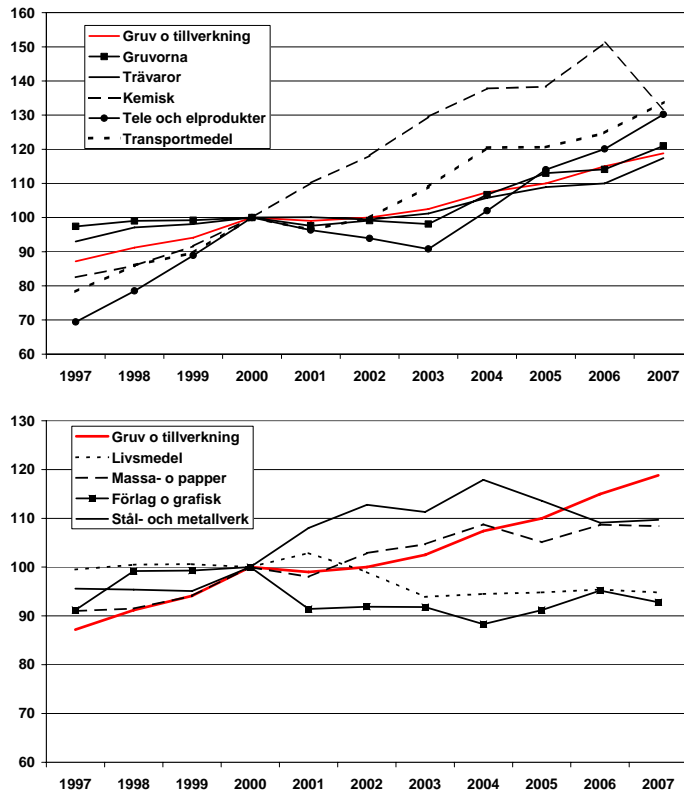
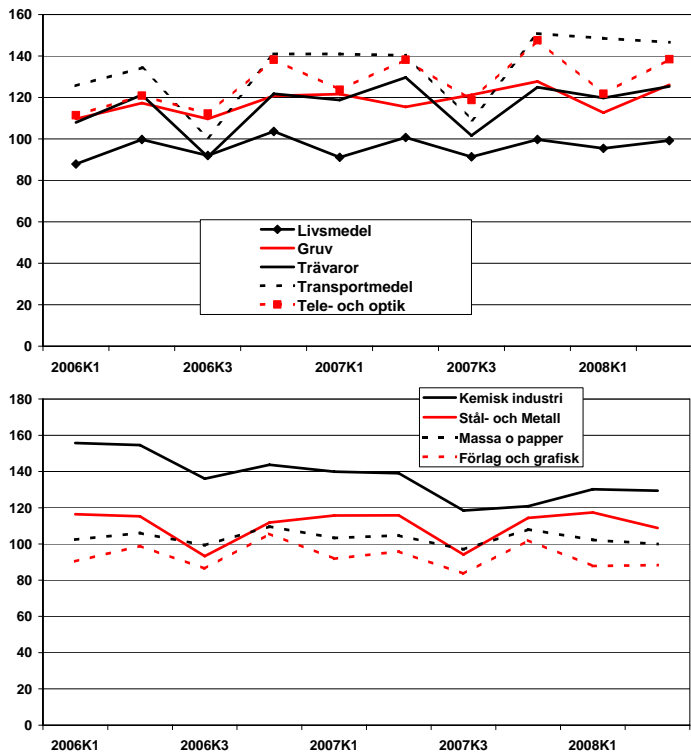

Diagram 3.3 a och b, Industriproduktion 1kv 2006-2kv 2008, Index 2000=100

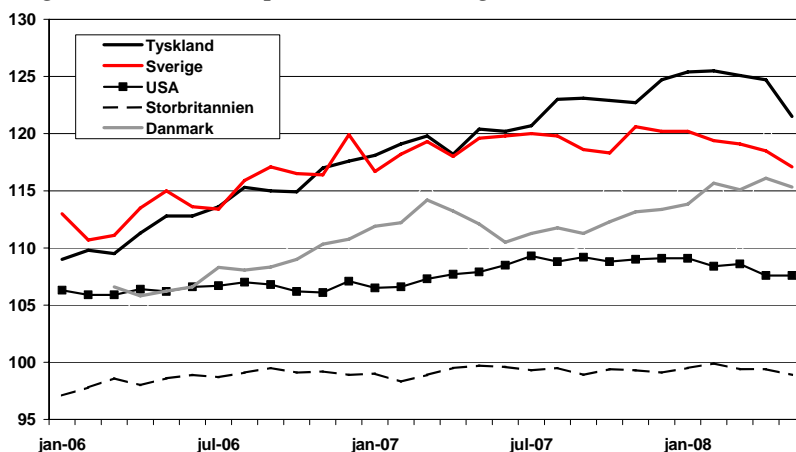

Källa: SCB industriproduktionsindex

den positiva utvecklingen för lastbilsindustrin som drar upp produktionen. Bland övriga branscher är förändringarna relativt små.

Det är inte bara i Sverige som ökningen av industriproduktionen stannat av. I USA och Storbritannien har industriproduktionen varit i stort sett oförändrad eller sjunkande under de senaste två åren (diagram 3.4). Tyskland hade en mer positiv utveckling under 2007 men nu tycks även industriproduktionen i Tyskland stanna av och de sista månaderna har den även fallit. I Danmark var utvecklingen bättre än i Sverige under 2007 men under 2008 har industriproduktionen i stort sett legat kvar på samma nivå.

Diagram 3.4 Industriproduktionen några länder

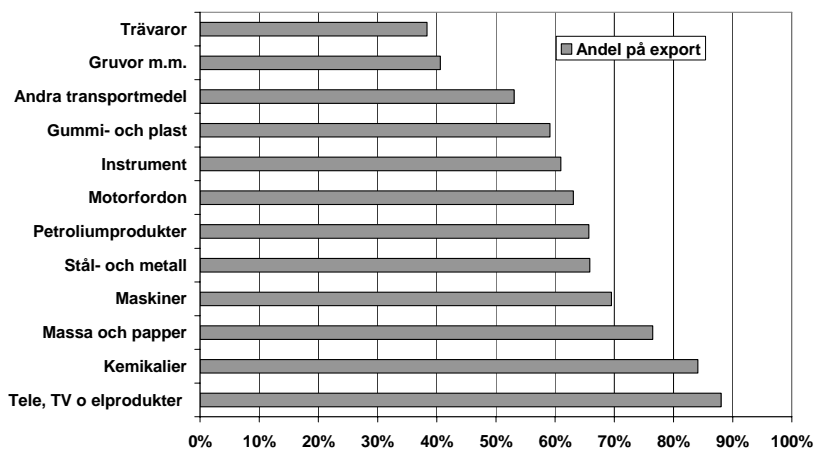

Källa: OECD

Jämförelsen med andra länder indikerar att minskningen av den svenska industriproduktionen främst beror på en nedgång i efterfrågan som också påverkat industrin i viktiga konkurrentländer och inte på att svensk industri förlorat i konkurrenskraft.

Avgörande för hur svensk industriproduktion ska utvecklas framöver är utvecklingen på Sveriges viktigaste exportmarknader.

Diagram 3.5 Exportandel av inhemsk produktion, olika industrivaror 2005

Källa: SCB Nationalräkenskaper, input/output tabeller

Diagram 3.5 visar hur stor andel av ett antal olika varor som produceras i svensk industri som går på export.

Det råder idag osäkerhet om industriproduktionen ska bromsa in ytterligare och om hur länge det dröjer innan industriproduktionen åter kommer att ta fart. En väsentlig fråga för konkurrenskraftens utveckling är hur svensk industri förmår hävda sig på de nya tillväxtmarknaderna, Östeuropa och Asien. Även om tyngdpunkten i svensk export fortfarande ligger på Västeuropa är det där som mycket av tillväxten sker. De oljeproducerande länderna har, i likhet med utvecklingen efter 1980, kraftigt ökat sina inkomster under de senaste åren. Det är också något som svensk industri bör dra nytta av.

Om konjunkturmönstret från förra lågkonjunkturen, 2001-2003, upprepas kommer industriproduktionen att sjunka ytterligare och minska under det närmaste året för att därefter ta fart. Dagens prognoser förutser ingen minskning av industriproduktionen men däremot antas det att det tar längre tid innan det blir några högre ökningstal.

Marknadstillväxt och svenska marknadsandelar

I och med den pågående konjunkturedgången dämpas världsmarknadstillväxten för handel med varor och tjänster under perioden 2007-2009 jämfört med åren 2004-2006. Nedgången väntas dock inte bli lika djup som under lågkonjunkturen 2001-2003.

Tabell 3.1 Marknadstillväxt och svenska marknadsandelar, varor och tjänster, fasta priser, årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Marknadstillväxt	1,7	3,0	4,5	9,3	8,0	9,3	6,0	4,7	4,3
Svensk export	0,8	1,3	4,0	11,0	6,6	8,9	6,0	5,0	3,9
Marknadsandel	-0,9	-2,7	-0,5	1,7	-1,4	-0,4	0,0	0,3	-0,4

Källa: Konjunkturinstitutet

Svensk export växlar också ner under perioden 2007-2009. Orderingången är svagare än tidigare och företagens tidigare stora orderstockar har krympt betydligt. Ökningstakten för svensk export bedöms ligga på ungefär samma nivå som ökningstakten för världsmarknadstillväxten framöver. Utvecklingen av svenska marknadsandelar blir således i stort sett oförändrad under avtalsperioden.

Bytesförhållandet väntas falla

Bytesförhållandet mäts som kvoten mellan export- och importprisutvecklingen i landets egen valuta. Försämringar i bytesvillkoren återspeglar att exporten blivit mindre värd i förhållande till de varor ett land importerar. Man måste då exportera mer för att kunna betala för en given importvolym.

Tabell 3.2 Bytesförhållandets utveckling, årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sverige	-1,3	-1,7	0,2	-1,3	-1,7	-0,7	1,8	-1,3	-0,1

Källa: Konjunkturinstitutet

Under industriavtalets första 10 år föll bytesförhållandet med i genomsnitt en procent per år. För helåret 2007 stärktes det med i genomsnitt 1,8 procent. Varugrupper som hade en gynnsam relativprisutveckling var till exempel maskiner, datorer och teleprodukter. Från hösten 2007 steg importpriserna dock mer än exportpriserna. Under första halvåret 2008 steg importpriserna med i genomsnitt fem procent mer än exportpriserna, främst på grund av den höga ökningen av oljepriset men även omfattande prissänkningar på sågade trävaror är en förklaring. Med en fortsatt sådan utveckling blir Sverige som nation fattigare, vi får betala mer för det vi importerar än vad vi får betalt för det vi exporterar.

Fortsatt stora överskott i bytesbalansen

Bytesbalansen visar hur Sveriges transaktioner med utlandet utvecklas när det gäller handel med varor och tjänster, kapitalavkastningar och transfereeringar.

Tabell 3.3 Bytesbalans, procent av BNP

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sverige	4,9	5,4	6,8	6,7	6,1	8,5	8,4	7,9	8,1

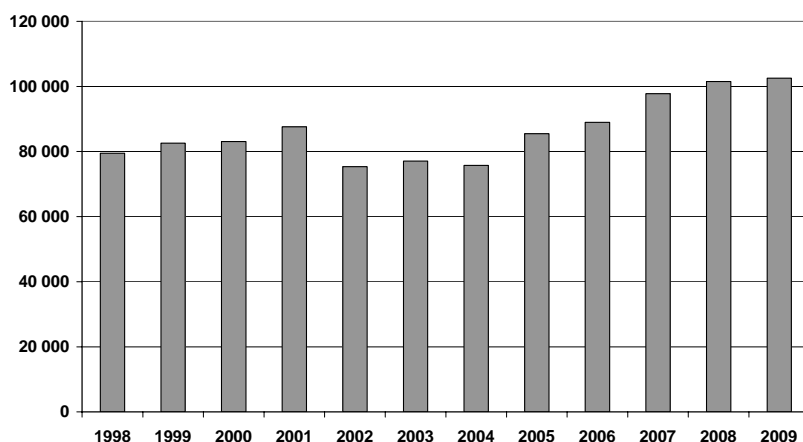
Källa: Konjunkturinstitutet

Bytesbalansen visar ett mycket stort överskott och trenden har varit stigande i cirka tio år. 1997 var bytesbalansen i andel av BNP cirka fyra procent och ökade därefter stadigt till nästan sju procent år 2003. Efter en liten minskning under 2004 och 2005 har bytesbalansen ökat igen och ligger nu på över 8 procent.

Industriinvesteringarna planar ut

Industriinvesteringarna föll till en oroande låg nivå 2004. Efter 2004 har investeringsnivån stigit även om det vore önskvärt att den steg ytterligare. Enligt Konjunkturinstitutet och SCB:s prognoser kommer industriinvesteringarna att fortsätta att stiga i år och enligt Konjunkturinstitutet även något nästa år. Det innebär i så fall att industriinvesteringarna utvecklas mer positivt än under perioden 2002 och 2003.

Diagram 3.9 Industrins investeringar, 2007 års priser, miljoner

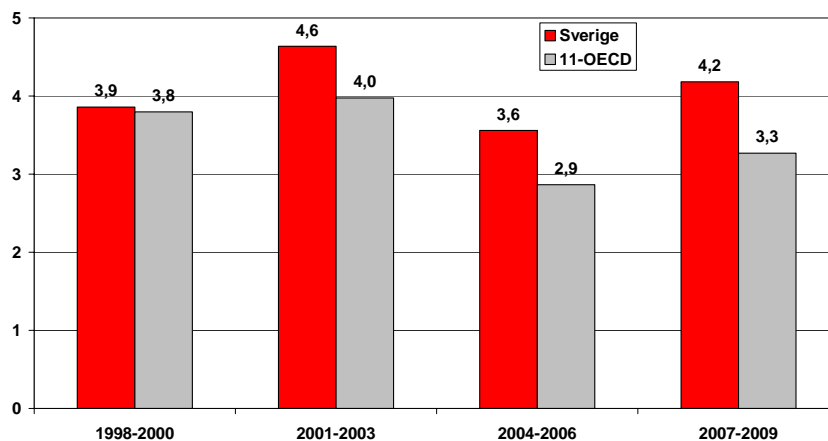

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

Högre ökning av arbetskraftskostnaden

Diagram 3.10 visar ökningen av de totala arbetskraftskostnaderna inom svensk industri jämfört med elva viktiga konkurrentländer inom OECD⁸. Källan är olika länders nationalräkenskaper. Med arbetskraftskostnad avses den totala lönekostnaden inklusive alla tillägg samt kostnader för arbetsgivaravgifter och avtalsförsäkringar.

Diagram 3.10 Arbetskraftskostnad inom tillverkningsindustrin

Källa: US Department of Labor, Eurostat, OECD, Konjunkturinstitutet

Konjunkturinstitutet beräknar att arbetskraftskostnaderna inom tillverkningsindustrin i Sveriges ökar med i genomsnitt 4,2 procent per år under perioden 2007-2009. Vår bedömning är att det förmodligen är en viss överskattning. Det är också möjligt att regeringen kommer att sänka arbetsgivaravgiften för nästa år vilket i så fall sänker arbetskraftskostnaden. Olika rabatter på avtalade försäkringar gör också prognosen osäker.

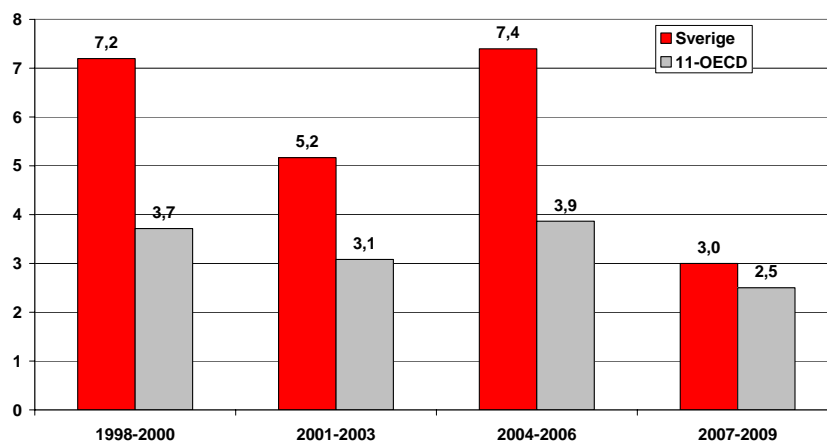
⁸ I gruppen av 11 OECD-länder ingår Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Nederländerna, Norge, Storbritannien, Tyskland och USA. Sammanvägningen av de olika länderna har gjorts med hjälp av Internationella valutafondens TCW-vikter.

Om ökningen blir drygt fyra procent blir det förmodligen ungefär en procentenhet högre per år än genomsnittet för de 11 OECD-länder vi jämför oss med här. Även under tidigare avtalsperioder har Sverige haft en högre ökning av arbetskraftskostnaden än dessa länder. En stor förklaring till skillnaden mellan Sverige och de 11 OECD-länderna är att Tyskland haft en låg ökning av arbetskraftskostnaden. Länderna är sammanvägda utifrån hur viktiga de är som konkurrentländer till Sverige och Tyskland är Sveriges viktigaste konkurrentland.

Lägre produktivetsutveckling än tidigare

Produktivetsutvecklingen inom industrin i Sverige har sedan mitten av 1990-talet varit mycket hög, en av de högsta i världen. År 2007 avtog produktivetsutvecklingen kraftigt. Inom industrin var produktivetsutvecklingen år 2007 1,0 procent och för näringslivet totalt var produktiviteten till och med negativ.

Diagram 3.11 Produktivetsutveckling, tillverkningsindustrin

Källa: US Department of Labor, Konjunkturinstitutet, egna prognoser

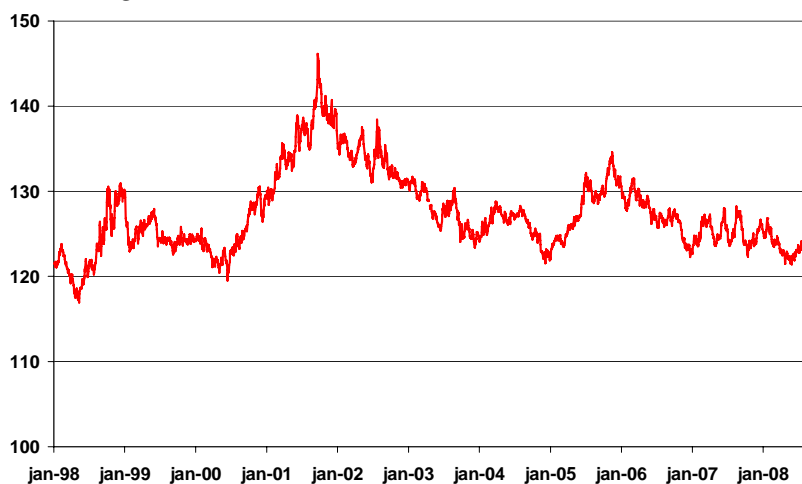
Konjunkturinstitutet gör nu bedömningen att produktiviteten inom industrin och i hela det svenska näringslivet kommer att öka betydligt mindre framöver. Enligt Konjunkturinstitutet kommer produktiviteten inom industrin att öka med i genomsnitt två procent per år under perioden 2007-2009. Enligt vår uppfattning är det en för låg bedömning. Produktiviteten blir alltid lägre vid en konjunkturedgång men i övrigt har företagens beteende inte förändrats och rationaliseringar och effektiviseringar pågår kontinuerligt. Vår bedömning är att produktiviteten hamnar runt tre procent per år i Sverige och något lägre, i genomsnitt cirka 2,5 procent, för de 11 OECD-länder vi jämför oss med.

Växelkursen

Utvecklingen av växelkursen är viktig för ett lands konkurrenskraft. Om priset på den svenska kronan sjunker gynnas svensk export eftersom det då blir billigare att köpa varor som är producerade i Sverige.

Den svenska kronans utveckling gentemot andra valutor kan illustreras med hjälp av det så kallade TCW-indexet. TCW står för Total Competitiveness Weights och utgår ifrån vilken betydelse olika länder har för ett lands handel med bearbetade varor. Hänsyn tas också till den konkurrens som svenska företag möter på hemmamarknaden och på marknaden i tredje land. TCW-indexet har den 18 november 1992 som startdatum då index är lika med 100. Ett lägre index motsvarar en starkare krona.

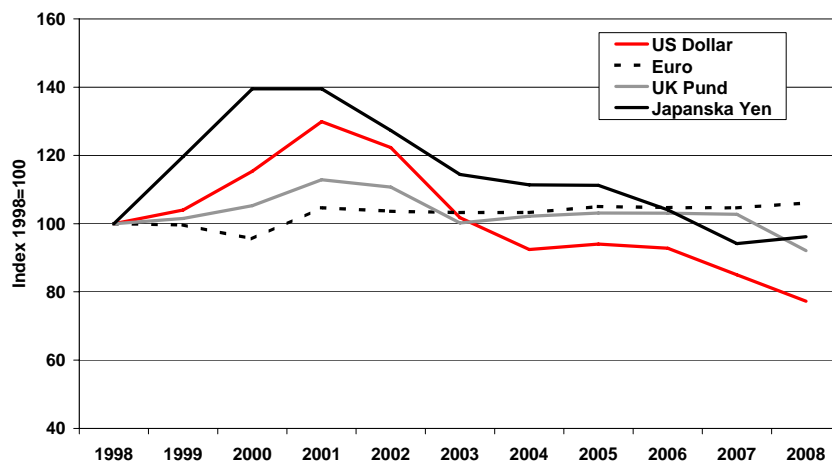
Diagram 3.12 Den svenska växelkursen, konkurrensvägd – TCW-index, jan 1998 – aug 2008

Källa: Riksbanken

Kronan var som lägst värderad i september 2001 varefter den, med undantag för 2005, har stärkts.

Diagram 3.13 Den svenska växelkursen i förhållande till viktiga utländska valutor, 1998-2008

Källa: Riksbanken, egen prognos

Fram till år 2001 försvagades den svenska kronan mot de flesta stora valutorna (diagram 3.13). Från 2001 och framåt har kronan stärkts mot både pundet, den amerikanska dollarn och den japanska yenen. Sedan år 2001 har den svenska kronan och euron haft en likartad utveckling.

Dollarkursen försvagades kraftigt från 2006 fram till sommaren 2008. De senaste månaderna har fallet stannat upp och dollarn har stärkts något mot kronan. De flesta bedömare är överens om att dollarraset nu är över och att dollarn kommer att ligga kvar på dagens nivå eller stärkas framöver. Utvecklingen av dollarkursen är viktig för företag som exporterar mycket till USA, till exempel inom personbilsindustrin. När dollarkursen försvagas förbättras det kostnadsmässiga konkurrensläget för de amerikanska företag som konkurrerar om samma kunder. Dollarkursen är även viktig för företag som verkar på andra marknader där prissättningen sker i dollar, som till exempel pappersmassa. En stärkt dollarkurs framöver vore positivt för svensk exportindustri.

Enhetsarbetskraftskostnad

Arbetskraftskostnaden per producerad enhet, eller enhetsarbetskraftskostnaden (*ULC, unit labour cost*) anger utvecklingen av den nominella arbetskraftskostnaden i relation till utvecklingen av produktiviteten. Jämför man utvecklingen av enhetsarbetskraftskostnaden i Sverige med utvecklingen av enhetsarbetskraftskostnaden för Sveriges viktigaste konkurrentländer får man ett mått på den relativa enhetsarbetskraftskostnaden (*RULC, relative unit labour cost*). Det kan göras med eller utan hänsyn till ändring av de olika ländernas växelkurs (i nationell eller gemensam valuta).

Tabell 3.4 Relativ enhetsarbetskraftskostnad (RULC), Tillverkningsindustrin, årlig förändring i procent, 2007–2009, prognos

	Nominell arbetskrafts- kostnad	Produktivitet	ULC	Växelkurs	RULC
Sverige	4,2	3,0	1,2	0,0	
11-OECD	3,3	2,5	0,8	-1,0	
Skillnad	0,9	0,5	0,4	1,0	1,4

Källa: US Department of Labor, OECD, SCB, Konjunkturinstitutet och egna prognoser

Sverige beräknas ha både en högre produktivitetsutveckling och en högre ökning av arbetskraftskostnaderna än de 11 OECD-länderna. Skillnaden i ökningen av arbetskraftskostnaderna är dock högre än skillnaden i produktivitetensökningen vilket gör att enhetsarbetskraftskostnaden ökar marginellt mer i Sverige än i de 11 OECD-länderna. Detta tillsammans med att kronan i genomsnitt har förstärkts mot de övriga ländernas valutor, framförallt mot dollarn, gör att Sveriges kostnadsmässiga konkurrensläge försvagas något under innevarande avtalsperiod.⁹

⁹ Prognosen bygger på oförändrade växelkurser under resterande del av prognosperioden.

Industrins konkurrenskraft

Industrins konkurrenskraft är inget entydigt väl definierat begrepp. Det är inte heller allmänt vedertaget vilka mått som bör beaktas. Ett flertal bedömare ägnar sig ändå åt att skapa olika former av mer eller mindre sofistikerade konkurrenskraftsindex. I detta avsnitt granskas utvecklingen av arbetskraftskostnaden, produktivitet, växelkursen, bytesförhållande med omvärlden, marknadsandelar, bytesbalansen, vinster, industriproduktion och investeringar. Dessa statistiska mått kan användas som indikatorer på konkurrenskraftens utveckling på kort sikt och ger vid en jämförelse med andra viktiga konkurrentländer sammantaget en bild över utvecklingen av svensk industris relativa konkurrenskraft.

Det finns ett flertal andra bakomliggande faktorer av stor betydelse för ett lands konkurrenskraft. Några exempel på sådana är ett lands utbildningsnivå, dess infrastruktur, forsknings- och utvecklingsresurser och förmåga att utveckla nya produkter. Dessa faktorer har stor betydelse för den långsiktiga utvecklingen av ett lands konkurrenskraft. Förändringar i ett lands relativa position, gällande dessa bakomliggande faktorer, bör på längre sikt ge utslag i de statistiska mått vi granskar i den här rapporten.

När man talar om konkurrenskraft är det viktigt att klargöra vilket perspektiv man anlägger. Det är en väsentlig skillnad om man talar om hela industrins, landets, branschens eller ett enskilt företags konkurrenskraft. Detta gäller inte minst när man behandlar arbetskraftskostnadens utveckling.

Ofta används utvecklingen av arbetskraftskostnaden inom industrin som ett mått på utvecklingen av konkurrenskraften. Detta mått är särskilt intressant också ur lönebildningssynpunkt. Samtidigt illustrerar detta mått en besvärlighet med just konkurrenskraftsbegreppet. Ett företag kan onekligen stärka sin konkurrenskraft relativt andra företag genom att ha en lägre utveckling av arbetskraftskostnaden än andra företag. En lägre arbetskraftskostnad innebär ökad konkurrenskraft.

Talar vi om hela industrins eller ett lands konkurrenskraft så är en hög arbetskraftskostnad ett mått på hög konkurrenskraft. Landet har en sådan hög konkurrenskraft att det förmår bära en hög arbetskraftskostnad. Det beror på att produktiviteten är högre. Utvecklingen av produktiviteten har en nyckelroll vid bedömningen av utvecklingen av konkurrenskraften, både för ett enskilt företag och för ett helt land. Skillnaderna i olika länders förmåga att, med bibehållen bytesbalans, bära en högre arbetskraftskostnad förklaras till stor del av skillnaderna i utvecklingen av produktivitet och bytesförhållandena.

Det är inte bara kostnaden för arbetskraften som är intressant för konkurrenskraften. Kapitalkostnaden är också viktig, liksom exempelvis kostnaderna för insatsvaror. För ett land innebär detta, att om priserna på de varor som importeras ökar mer än priserna på varorna som exporteras, så minskar landets konkurrenskraft. Detta innebär att vinster och/eller arbetskraftskostnader måste sänkas i motsvarande mån.

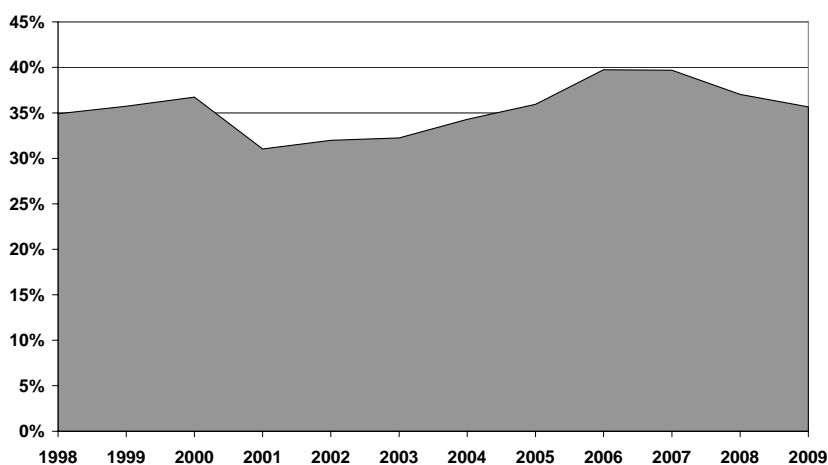
I princip kan ett land alltid bli internationellt konkurrenskraftigt bara arbetskraftskostnaderna sänks tillräckligt mycket. Men detta är naturligtvis inte en önskvärd utveckling. Dock kan ökningen av ett lands arbetskraftskostnader inte långsiktigt överstiga ökningen i konkurrentländerna, såvida det inte motsvaras av en högre ökning av produktivitet eller förbättrade bytesvillkor, utan att landet ifråga får problem med handels- och bytesbalansen.

Lägre men inte låg vinstnivå

Vinstnivån i svensk industri steg påtagligt under 2005 och 2006 och låg på en hög nivå under avtalsrörelsen 2007. Preliminära uppgifter pekar på att vinstnivån faller tillbaka under 2008 och 2009 men att den ändå kommer att ligga på en högre nivå än under förra lågkonjunkturen 2001-2003.

Vinstnivån inom industrin kan mätas på olika sätt. Här redovisas några olika mått; vinstandelen (=bruttoöverskott som andel av förädlingsvärdet) enligt nationalräkenskaperna, tre företagsekonomiska lönsamhetsmått utifrån företagets egen ekonomiska redogörelse och samt företagets egen bedömning av lönsamhetsutvecklingen enligt SCB:s konjunkturbarometer.

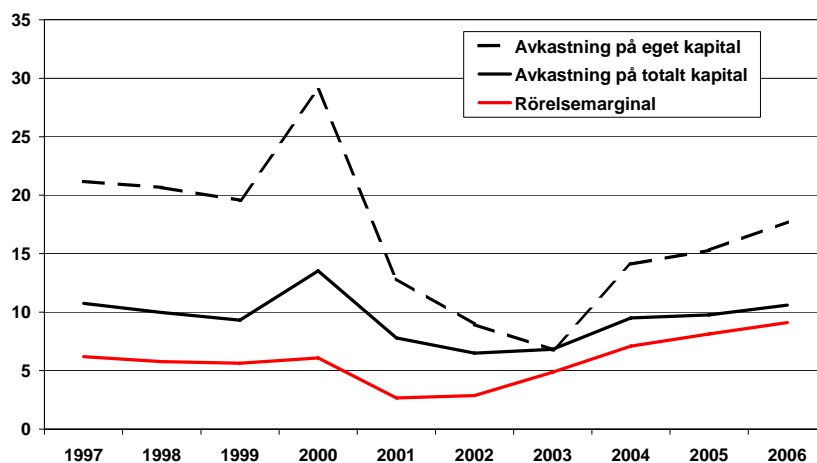
Diagram 3.14 Vinstandel i industrin

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet

Som diagram 3.14 visar steg vinstandelen inom industrin fram till millenniumskiftet för att sedan sjunka rejält år 2001 och sedan ligga kvar på en lägre nivå under 2002 och 2003. Vinstandelen började sedan stiga för att nå en ny topp 2006 och 2007. Under 2008 och 2009 förväntas vinstnivån sjunka från en hög nivå.

Diagram 3.15 Industrieföretagens lönsamhet

Källa: SCB Företagsstatistik

SCB:s statistiska redovisning av utvecklingen av företagens lönsamhet rapporteras tyvärr med stor eftersläpning (diagram 3.15). Nu finns siffrorna för 2006 klara men inte för 2007. Ser man till lönsamhetsmåttens avkastning på totalt kapital, eget kapital och rörelsemarginalen finner man ett likartat mönster även om det också finns betydande skillnader. Även om statistiken för 2007 inte är klar tyder industriföretagens bokslutsrapporter på att lönsamhetsnivån är något högre 2007 än 2006.

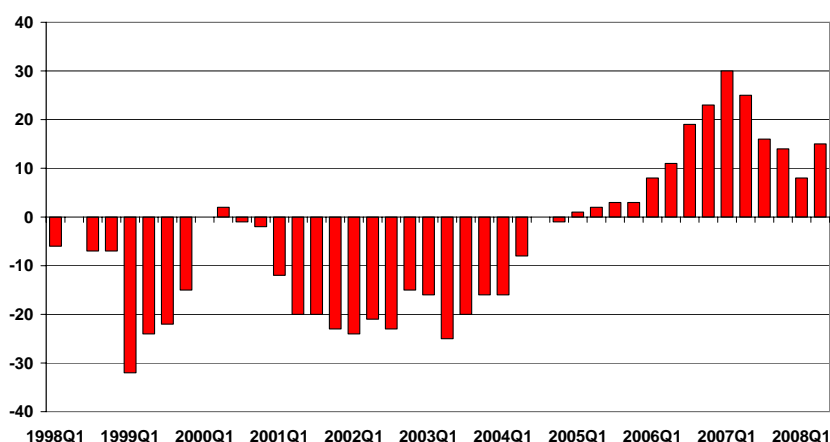
Avkastningen på totalt kapital och eget kapital når en topp år 2000. Därefter sjunker de för att 2004 åter börja stiga. Avkastningen på totalt kapital kan 2007 ha varit i närheten av toppåret 2000. Värt att notera är också att rörelsemarginalen år 2006, i slutet av tredje avtalsperioden med Industriavtalet var den klart högst under hela Industriavtalsperioden.

Utvecklingen skiljer sig åt för olika branscher. För exempelvis gruvindustrin var lönsamheten 2006 den klart högsta på över tio år. Teleproduktindustrins lönsamhet var ungefär tillbaka på nivåerna före krisåren efter millenniumskiftet. För övriga delar av verkstadsindustrin låg lönsamheten i genomsnitt på ungefär samma nivå som perioden 1998-2000 men med stora variationer. Inom livsmedel, trävaror och stål- och metallindustrin var lönsamheten i anslutning till den senaste avtalsrörelsen den bästa under Industriavtalet. Inom pappers- och massaindustrin och kemisk industri (bl.a. läkemedel) var lönsamheten lägre.

Halvårsboksluten för första halvåret 2008 för storföretagen pekar mot att även 2008 blir ett relativt bra år för industrin lönsamhetsmässigt. Det finns undantag exempelvis inom personbilsindustrins men inom flertalet branscher upprätthålls vinstnivån.

Konjunkturinstitutet bedömer att vinstandelen sjunker 2008 och 2009, men inte ner till samma låga nivå som under förra lågkonjunkturen. Det innebär att företagen bara delvis möter de ökade kostnaderna med att höja priserna.

Diagram 3.16 Företagen egen nulägesbedömning av lönsamheten

Källa KI konjunkturbarometer

Konjunkturinstitutet mäter också företagens egen bedömning av lönsamheten (diagram 3.16). Måttet visar företagens bedömning av företagets egen lönsamhet vid mättillfället. Om exempelvis 30 procent av företagen anger att lönsamheten är högre och 20 procent att den är lägre än tidigare och resten att den är oförändrad blir nettotalet 10. Enligt detta mått nådde företagens egen bedömning av företagets lönsamhet en topp under första kvartalet 2007. Därefter har talet sjunkit men är fortfarande positivt. Det tyder på att lönsamheten hos många företag fortfarande är på en relativt hög nivå.

Summerar man de olika källorna och tar hänsyn till rådande konjunkturläge är det rimligt att tro att vinstnivån i svensk industri, från en hög nivå, kommer att sjunka under 2008 och 2009. Sannolikt blir fallet inte lika stort som 2001-2002.

Sammanfattning

Den svenska industriproduktionen står för tillfället och stampar på ungefär samma nivå månad för månad. Det råder osäkerhet om den ska bromsa in ytterligare och hur länge det dröjer innan den kommer att öka igen. Dagens prognoser pekar mot att nedgången inte blir lika tvär som under förra lågkonjunkturen och att en högre tillväxt i omvärlden gör att exporten utvecklas mer gynnsamt. Industrins investeringar har ökat under de senaste åren och kommer nu att plana ut men kommer enligt prognosen inte att falla tillbaka.

Den svenska industrins enhetsarbetskraftskostnad bedöms öka något mer än i våra viktigaste konkurrentländer. Vinstnivån i svensk industri sjunker under 2008 och 2009 från en hög nivå. Sannolikt blir fallet inte lika stort som 2001-2002.

På grund av de höga prisökningarna på importerade livsmedel och vissa energiråvaror har bytesförhållandet försämrats kraftigt under det första halvåret 2008. Under 2007 utvecklades bytesförhållandet till Sveriges fördel. Bytesbalansen förväntas fortsätta att ge ett stort överskott.

Vår bedömning är att den svaga utvecklingen av svensk industriproduktion främst beror på nedgången i efterfrågan på världsmarknaden och inte på att svensk industri har tappat i konkurrenskraft. De svenska företag som säljer sina produkter i USA eller i stark konkurrens med företag som har sin produktion i USA känner av ett försämrat konkurrensläge till följd av den svaga dollarkursen.

4. Sysselsättning och arbetslöshet

Sedan 2005 har sysselsättningen ökat rekordartat. Nu har arbetsmarknaden nått sin topp och flera tecken tyder på att efterfrågan på arbetskraft kommer att dämpas redan mot slutet av 2008. Antalet personer som berörs av varsel ökar snabbt samtidigt som antalet lediga platser blir färre. Industrin har redan drabbats hårt av varsel och industrisysselsättningen bedöms minska framöver. Som en konsekvens av dämpad efterfrågan på arbetskraft kommer arbetslösheten att öka under nästa år.

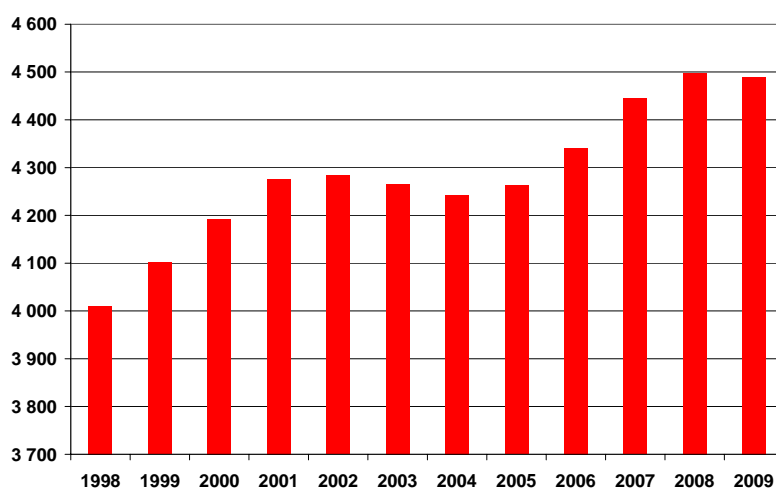
I detta kapitel görs en beskrivning av utvecklingen på arbetsmarknaden generellt och med särskilt fokus på industrins område. I kapitlet redogörs även för viktiga indikatorer som varsel och nyanmälda platser.

Sysselsättningen dämpas från hög nivå

Under de senaste åren har sysselsättningen ökat mycket kraftigt. Den största ökningen kom under fjolåret då antalet sysselsatta ökade med hela 104 000 personer eller 2,4 procent. Sysselsättningsökningen har fortsatt under det första halvåret 2008, men det finns tydliga tecken på att konjunkturavmattningen nu även har nått arbetsmarknaden. Som framgår nedan minskar antalet lediga platser samtidigt som antalet varsel ökar.

Enligt Konjunkturinstitutets prognos fortsätter sysselsättningen att öka under 2008, med 54 000 personer eller 1,2 procent. Ökningstakten avtar dock under året och Konjunkturinstitutet bedömer att sysselsättningen vänder neråt under början av 2009. För helåret 2009 bedömer Konjunkturinstitutet att sysselsättningen minskar med 9 000 personer eller 0,2 procent.

Diagram 4.1 Antalet sysselsatta i tusental, 16-64 år

Källa: Konjunkturinstitutet

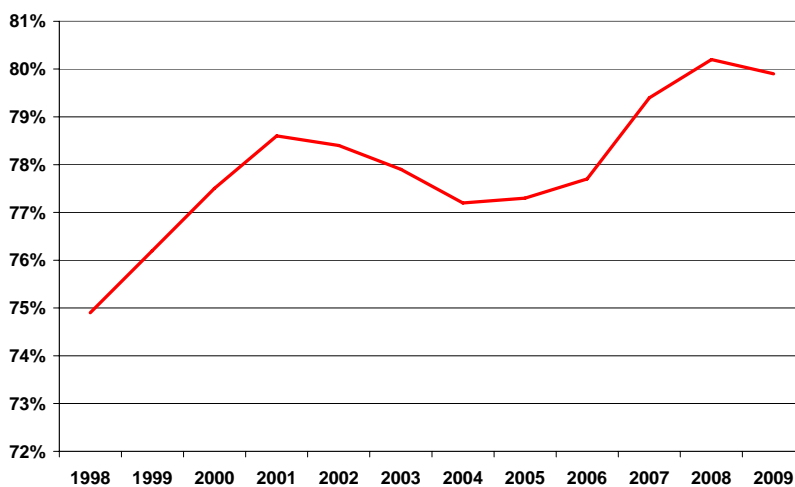
Konjunkturinstitutets prognos ligger i linje med Arbetsförmedlingens bedömningar. Enligt Arbetsförmedlingen ökar antalet sysselsatta i år med 55 000 personer eller 1,2 procent. Under 2009 vänder trenden och sysselsättningen minskar med 15 000 personer eller 0,3 procent.

I år, liksom under tidigare år, är det främst inom den privata tjänstesektorn som sysselsättningen ökar. Som nämns nedan är det framför allt industrisysselsättningen som minskar under nästa år. Inom tjänstesektorn antas sysselsättningsuppgången stanna av, men någon påtaglig minskning bedöms inte ske. Nedgången motverkas av en förväntad uppgång av sysselsättningen inom offentlig sektor som ett resultat av en mer expansiv finanspolitik.

Om denna sysselsättningsökning når sin topp under 2009, i enlighet med ovanstående prognoser, innebär det att den totala ökningen under de fyra senaste åren (mellan 2005 och 2008) stannar vid cirka 260 000 personer. En sådan kraftig ökning har endast skett en gång tidigare under de senaste 50 åren, och det var mellan 1998 och 2001.

Den kraftiga sysselsättningsuppgången har gynnat alla grupper på arbetsmarknaden men i olika utsträckning. Det är högskoleutbildade som har gynnats mest då denna grupp stod för cirka 70 procent av sysselsättningsuppgången under 2007. Arbetsförmedlingen bedömer att de nya jobben även fortsättningsvis går till högskoleutbildade i stor utsträckning. Arbetsmarknaden för lågutbildade kommer att försämrats mer påtagligt under nästa år.

Diagram 4.2 Andelen reguljärt sysselsatta i procent av befolkningen mellan 20-64 år

Källa: Konjunkturinstitutet

Enligt Konjunkturinstitutets prognos beräknas den reguljära sysselsättningsgraden överstiga 80 procent under 2008. Eftersom sysselsättningen faller tillbaka något under 2009 sjunker också sysselsättningsgraden något. Om prognoserna stämmer blir det i sådana fall den högsta nivån sedan början av 1990-talet då sysselsättningsgraden var högre men föll snabbt under krisåren.

Under 2007 och det första halvåret 2008 har antalet personer som fått tillsvidareanställningar ökat kraftigt i takt med att arbetsmarknaden har stärkts. Det är ett mönster som känns igen från tidigare konjunkturuppgångar. Under nästa år, när arbetsmarknaden försvagas, kommer troligen tillfälliga och

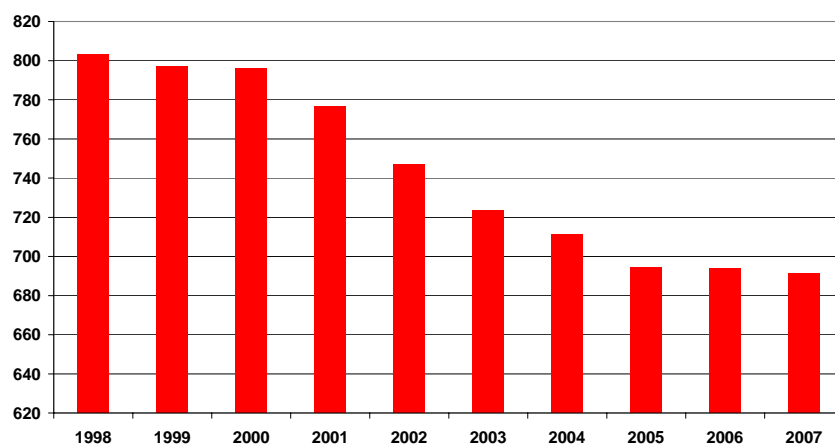
tidsbegränsade anställningar inte att förlängas eller övergå till tillsvidareanställningar i samma utsträckning som tidigare. När nedgången på arbetsmarknaden blir mer påtaglig kommer därför andelen tillfälliga och tidsbegränsade anställningar att öka.

Industrisysselsättningen minskar återigen

Trots att industriproduktionen har ökat kraftigt under de senaste tio åren, och att industrins bidrag till BNP alltså överstiger 20 procent, så har det skett ett påtagligt sysselsättningstapp. Under den senaste tioårsperioden har industrisysselsättningen minskat med cirka 110 000 personer. Cirka två tredjedelar av den minskningen skedde under perioden 2001 till 2003. Vid en internationell jämförelse finner man dock att industrisysselsättningen under de senaste tio åren minskat betydligt mer i exempelvis Danmark, Norge, USA och Storbritannien. Den franska och tyska industrin har tappat sysselsättning i ungefär samma utsträckning som den svenska.

En del av minskningen av industrisysselsättningen förklaras av omfattande outsourcing från industrin till tjänstesektorn. Det kan exempelvis röra sig om städning, kundsupport, logistik, marknadsföring och delar av företagets administration. Parallellt med minskningen av sysselsättningen inom industrin har antalet sysselsatta inom företagsnära tjänster ökat. Det innebär att det är väsentligt fler som är direkt beroende av industrin för sin sysselsättning än de som i statistiken redovisas som sysselsatta inom industrin.

Diagram 4.3 Antalet industrisysselsatta i tusental

Källa: SCB (AKU)

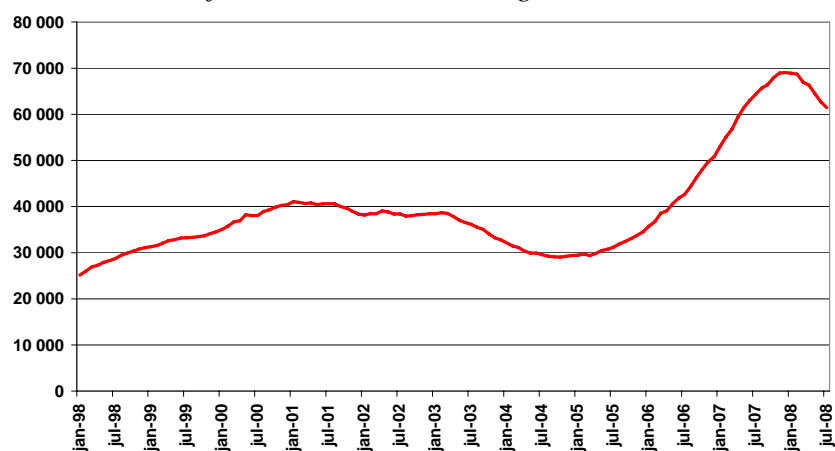
Idag är knappt 700 000 personer sysselsatta inom industrin, och av dessa arbetar ungefär hälften inom verkstadsindustrin. Industrisysselsättningen har inte utvecklats i likhet med övriga arbetsmarknaden. Den starka sysselsättningsuppgången sedan 2005 har för industrins del inneburit att sysselsättningsnedgången har avstannat. Någon nämnvärd sysselsättningsökning har inte skett. Det är samma mönster som utvecklingen kring millenniumskiftet. Det är framför allt inom den privata tjänstesektorn som sysselsättningsökningen har skett. Det är dock viktigt att komma ihåg att industrin skapar jobb inom den privata tjänstesektorn och är viktig för hela den svenska arbetsmarknaden.

Den försvagade industrikonjunkturen gav avtryck på industrins arbetsmarknad redan i fjol, och antalet sysselsatta inom industrin minskade med 2 000 personer under 2007. Under det första halvåret 2008 har antalet lediga platser inom tillverkningsindustrin minskat markant samtidigt som antalet varsel ökat påtagligt. Dessutom uppger industriföretagen i Arbetsförmedlingens undersökning att rekryteringsbehovet fortsätter att minska framöver. Enligt Arbetsförmedlingens prognos bedöms antalet industrissysselsatta att minska med 5 000 personer under 2008 och ytterligare 12 000 personer 2009. Konjunkturinstitutet prognostiserar att industrissysselsättningen blir i stort sett oförändrad i år men att den minskar desto mer under nästa år, med 17 000 personer. Om dessa prognoser stämmer kommer inte nuvarande lågkonjunktur slå lika hårt mot industrissysselsättningen som den förra lågkonjunkturen gjorde.

Fler varsel och färre lediga platser

Under de senaste åren har antalet nyanmälda lediga platser som anmäls till Arbetsförmedlingen ökat rekordartat. Sedan januari 2008 har dock trenden brutits och antalet lediga platser har minskat märkbart, vilket visar att efterfrågan på arbetskraft försvagas. SCB:s konjunkturstatistik över vakanser visar ett likartat mönster.

*Diagram 4.5 Antalet nyanmälda lediga platser per månad
Januari 1998 – juli 2008, 12-månaders glidande medelvärde*

Källa: Arbetsförmedlingen

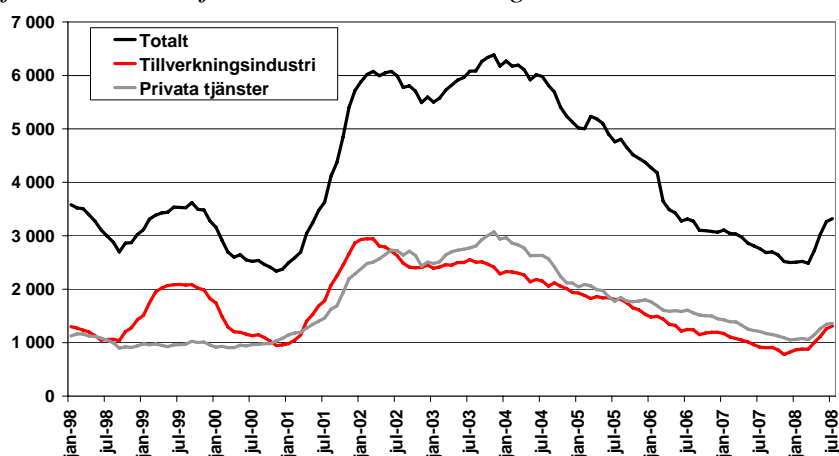
Under det första halvåret 2008 minskade antalet lediga platser med 16 procent jämfört med det första halvåret i fjol. Det motsvarar drygt 75 000 lediga platser. Nedgången sker dock från en mycket hög nivå och det finns alltså fortfarande många lediga platser att söka.

Antalet personer som berörs av varsel om uppsägning har hittills ökat märkbart under 2008. Totalt har 20 000 personer varslats under det första halvåret i år, vilket är en ökning med 9 200 personer eller 62 procent jämfört med motsvarande period förra året. Det är framförallt under årets andra kvartal som ökningen av antalet varsel varit påtaglig och under de senaste månaderna har antalet varsel mer än fördubblats jämfört med året innan.

Ökningen, som sker från en låg nivå, bedöms fortsätta framöver. Likheten med konjunkturavmattningen 2001 är slående.

Ökningen av antalet varsel är särskilt stor inom tillverkningsindustrin där antalet varsel har ökat med 5 250 personer eller 120 procent under årets första halvår jämfört med samma period i fjol. Ökningen av antalet varsel har skett inom i stort sett samtliga industribranscher, men har varit mest påtaglig inom trävarutillverkning, papper – och massavarutillverkning, maskintillverkning samt inom transportmedelstillverkning.

Diagram 4.6 Antalet personer berörda av varsel om uppsägning, januari 1998 – juli 2008, 12-månaders glidande medelvärde

Källa: Arbetsförmedlingen

Varslen inom den privata tjänstesektorn har under samma period ökat med 3 500 personer eller nästa 60 procent. Det är inom parti- och detaljhandeln samt inom fastighets- och övriga företagstjänster som den största ökningen har skett. Det är endast varsel som omfattar fem eller fler personer som anmäls till Arbetsförmedlingen och alla uppsägningar fångas därför inte upp i varselstatistiken.

Ungefär lika många personer har berörts av varsel om uppsägning inom industrin som inom privat tjänstesektor. Eftersom industrin i sysselsättnings- termer är betydligt mindre betyder det att industrin hittills har drabbats hårdare av varsel.

En annan indikator för efterfrågan på arbetskraft är hur många personer som beviljas stöd via Trygghetsfonden TSL (för LO-anslutna medlemmar) och Trygghetsrådet TRR (för PTK-anslutna medlemmar). Under det första halvåret 2008 har antalet personer som beviljats stöd av TSL ökat kraftigt med nästan 70 procent jämfört med motsvarande period 2007. För TRR har däremot antalet personer inte ökat under motsvarande period. Det är ett vanligt mönster i en lågkonjunktur att arbetarsidan drabbas tidigare än tjänstemannasidan. En rimlig bedömning är att arbetsmarknadsläget även försämras för tjänstemännen framöver.

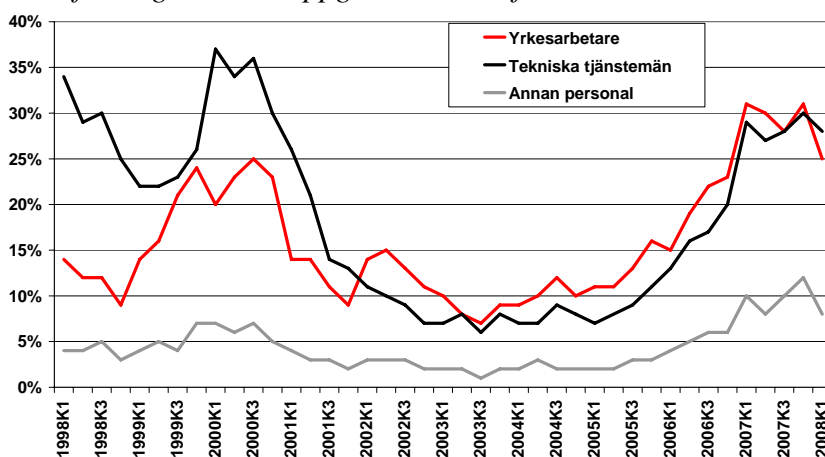
Sammantaget visar detta på ett ökat behov av omställningsstöd, kompetensutveckling och liknande åtgärder.

Brist på arbetskraft avtar när efterfrågan dämpas

Brist på arbetskraft handlar egentligen om brist på arbetskraft med rätt kompetens och utbildning. Under de senaste åren har bristen på arbetskraft ökat påtagligt. I och med att efterfrågan på arbetskraft dämpas har dock rekryteringsproblemen kulminerat.

Enligt Konjunkturinstitutets undersökningar har bristen på arbetskraft dämpats något under 2008. Totalt är det knappt 30 procent av företagen inom näringslivet som uppger att de har svårigheter att rekrytera personal. Högst bristtal återfinns inom verkstadsindustrin och byggbranschen. Arbetsförmedlingens undersökningar visar en likartad utveckling.

Diagram 4.7 Brist på arbetskraft inom tillverkningsindustrin
Andel företag som har uppgett arbetskraftsbrist, 1 kv 1998 – 1 kv 2008

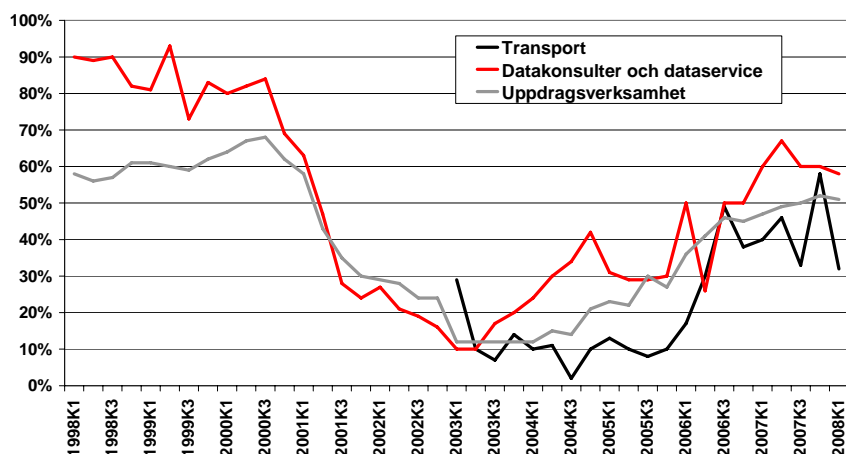

Källa: Konjunkturinstitutet

Inom industrin är det framför allt svårt att hitta personal till yrken med höga kvalifikationskrav, till exempel kvalificerade yrkesarbetare, ingenjörer och tekniker. Arbetskraftsbristen är omfattande inom verkstadsindustrin där nästan hälften av företagen uppger svårigheter att rekrytera personal enligt Arbetsförmedlingens undersökning. I vissa tjänstebranscher, där sysselsättningsökningen varit särskilt stor, är bristen på arbetskraft fortfarande påtaglig.

Diagram 4.8 Brist på arbetskraft inom privata tjänstesektorn
Andel företag som har uppgett arbetskraftsbrist, 1 kv 1998 – 1 kv 2008

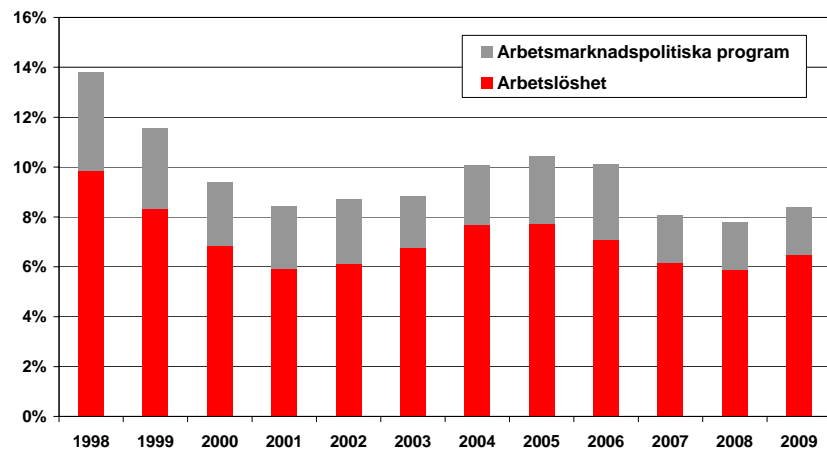
Källa: Konjunkturinstitutet

Enligt Konjunkturinstitutets undersökningar är det cirka 20 procent av företagen i näringslivet som uppger att tillgången på arbetskraft utgör det främsta hindret för företagets produktion. Det är en relativt hög nivå och det är endast under år 2000, året innan förra lågkonjunkturen, som nivåerna har varit högre.

Stigande arbetslöshet

I takt med att efterfrågan på arbetskraft har stärkts under de senaste åren har arbetslösheten minskat. Under 2007 var i genomsnitt 292 000 personer arbetslösa, vilket motsvarar 6,2 procent av arbetskraften. Därutöver deltog 88 000 personer, eller 1,9 procent av arbetskraften, i något arbetsmarknadspolitiskt program.

Diagram 4.9 Arbetslösheten (ILO) och deltagare i arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften

Källa: Konjunkturinstitutet, Arbetsförmedlingen och SCB

Enligt Konjunkturinstitutets prognos fortsätter arbetslösheten att minska till i genomsnitt 283 000 personer eller 5,9 procent av arbetskraften i år. Samtidigt minskar antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program till 83 000 personer. Arbetslösheten har dock minskat mest i början av året och både Konjunkturinstitutet och Arbetsförmedlingen bedömer att arbetslösheten kommer att börja öka redan mot slutet av 2008. Under nästa år vänder arbetslösheten uppåt till i genomsnitt 314 000 personer eller 6,5 procent av arbetskraften. De arbetsmarknadspolitiska programmen beräknas samtidigt öka till 87 000 personer under 2009. Det är utbildningsprogrammen som ökar medan sysselsättningsprogrammen antas fortsätta att minska.

Arbetslösheten har minskat för samtliga grupper på arbetsmarknaden. Nedgången är störst för högskoleutbildade och minst för dem som endast har förgymnasial utbildning. För ungdomar har arbetslösheten minskat kraftigt.

När arbetslösheten återigen ökar drabbar det först och främst de grupper som är på väg in på arbetsmarknaden och som har haft svårt att hitta arbete även under de senaste åren. Det gäller framför allt ungdomar, utrikes födda och arbetsökande med låg utbildning. De som varit arbetslösa en längre tid kommer att få betydligt svårare att hitta arbete under de kommande åren. Enligt Arbetsförmedlingen kommer gruppen med svårlösta arbetsmarknadsproblem att växa från och med andra halvåret 2008. En gemensam nämnare för dessa personer är att de har en svag utbildningsbakgrund. Utbildningsnivån inom industrin har stigit påtagligt under de senaste tio åren, men ligger ändå under den genomsnittliga utbildningsnivån för hela näringslivet.

Genom att mäta andelen arbetslösa av totalt antal medlemmar i respektive a-kassa kan man få en bild av arbetslösheten i respektive bransch. Det arbetslöshetsmättet skall dock inte jämföras med det mått som redovisas ovan av Konjunkturinstitutet och Arbetsförmedlingen. Arbetslösheten per a-kassa ger genomgående ett lägre arbetslöshetstal än andra undersökningar.

*Tabell 4.1 Arbetslösheten per fackförbund
Maj månad 2001-2008*

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
IF Metall*	5,0%	4,3%	5,5%	5,8%	5,7%	4,6%	3,6%	2,6%
Livs	6,0%	5,5%	7,0%	7,8%	8,0%	7,1%	6,0%	4,3%
Pappers	3,3%	2,4%	2,7%	2,8%	2,7%	2,6%	2,5%	2,1%
Skogs-och trä/GS**	5,4%	4,4%	5,7%	5,6%	4,9%	4,3%	3,6%	3,0%
Sveriges Ingenjörer***	0,8%	1,3%	2,2%	3,0%	2,6%	1,8%	1,2%	0,7%
Unionen****	3,4%	3,4%	4,5%	5,1%	4,8%	4,1%	3,2%	2,2%

* Industrifacket och Metall bildade den 1 maj 2006 IF Metalls a-kassa.

** Skogs- och träfacket och Grafikerna bildade den 1 maj 2008 GS a-kassa.

*** Sveriges Ingenjörer bildades 2007 av Ingenjörförbundet och Civilingenjörförbundet.

**** HTF och Sif bildade den 1 januari 2008 Unionens a-kassa.

Källa: Arbetsförmedlingen och Sveriges Ingenjörer

Lägst arbetslöshet återfinns inom Sveriges Ingenjörer och högst arbetslöshet inom Livsmedelsarbetarnas a-kassa. Inom Unionen är cirka en tredjedel av medlemmarna anställda inom industrin.

Sammanfattning

Efter fyra starka år med stigande sysselsättning dämpas efterfrågan på arbetskraft mot slutet av 2008. Antalet lediga platser minskar samtidigt som antalet varsel ökar. Industrin är särskilt utsatt. Industrissysselsättningen minskar under 2008 och 2009.

Den dämpade efterfrågan på arbetskraft gör att arbetslösheten stiger något under nästa år. Den stigande arbetslösheten drabbar främst ungdomar, utlandsfödda och lågutbildade.

I takt med att efterfrågan på arbetskraft dämpas minskar också bristen på arbetskraft. I vissa branscher, som exempelvis verkstadsindustrin, är dock arbetskraftsbristen påtaglig.

5. Löner

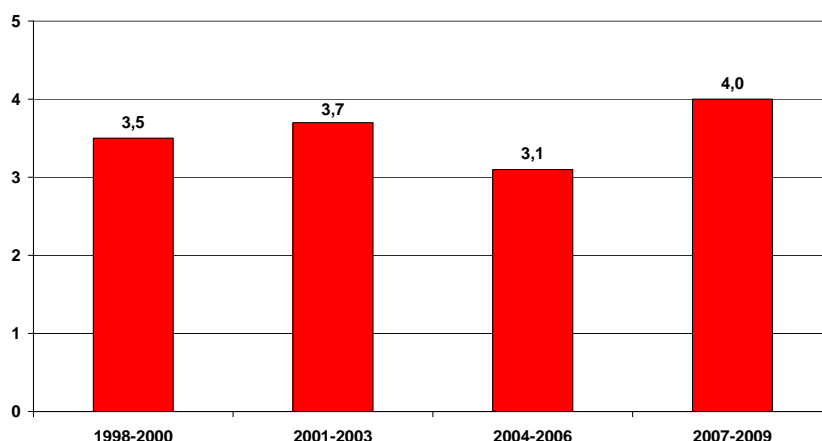
Under avtalsperioden 2007-2009 ökar lönerna för industrianställda i Sverige med i genomsnitt fyra procent per år, vilket är cirka en procentenhet högre än under avtalsperioden innan. Reallönerna väntas öka med omkring en procent per år.

I detta kapitel redogörs för löneutvecklingen för industrianställda under de tre föregående samt innevarande avtalsperiod. Såväl nominella som reala förändringar redovisas och en jämförelse görs med utvecklingen i Europa.

Högre löneökningar än tidigare

Vi gör bedömningen att lönerna inom industrin kommer att öka med fyra procent per år under perioden 2007-2009. Även Konjunkturinstitutet gör samma bedömning. Under avtalsperioden 2004-2006 var de genomsnittliga löneökningarna strax över tre procent per år, alltså cirka en procentenhet lägre per år.

Diagram 5.1 Löneökning inom industrin, Sverige

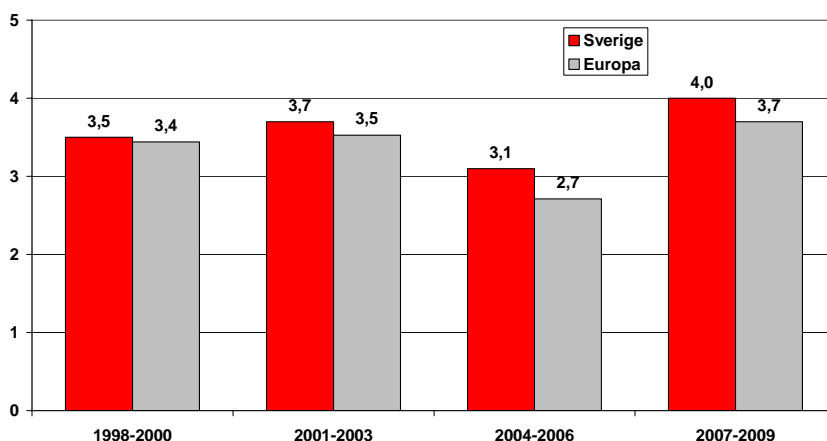
Källa: Konjunkturinstitutet (konjunkturlönestatistiken) och egna prognoser

Löneökningarna på arbetsmarknaden totalt beräknas enligt Konjunkturinstitutet bli 3,7 procent per år under perioden 2007-2009. Skillnaden är stor mellan olika branscher och olika år. Byggbranschen och Kommunal sektor hade låga löneökningar 2007 men beräknas ha desto högre ökning under 2008. Kommunals avtal innehöll endast engångsbelopp för 2007 och det nya avtalet med löneökningar på 9,4 procent började gälla den 1 januari 2008. Sett till hela perioden ligger alla branscher på ett genomsnitt mellan 3,5 till 4,0 procent per år.

Löneökning i Europa

Löneökningarna i Europa¹⁰ blir i genomsnitt något lägre än i Sverige under perioden 2007-2009. Storleken på löneökningen skiljer sig åt länderna emellan. De länder som väntas ha högst löneökning under perioden 2007-2009 är Finland, Norge, Danmark och Irland. Bland de länder som väntas ha lägst ökning finner vi Tyskland, Österrike och Schweiz.

Diagram 5.2 Löneökning inom industrin, Sverige och Europa

Källa: Eurostat, OECD, Konjunkturinstitutet och egna prognoser

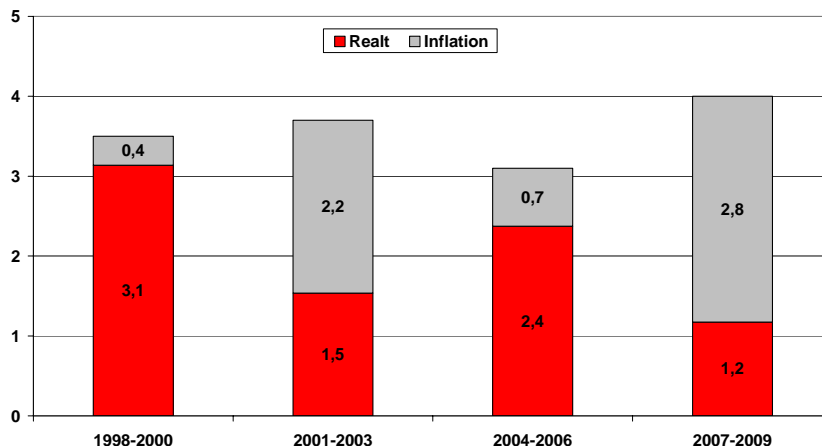
Reallöneökning även denna avtalsperiod

Inflationen är för tillfället högre än den varit sedan början av 1990-talet. År 2007 var inflationen 2,2 procent, 2008 och 2009 förväntas den bli högre. Detta leder till att reallöneökningen under innevarande avtalsperiod blir lägre än de varit under tidigare avtalsperioder. Sett till hela perioden så kommer dock löneökningarna överstiga inflationen och reallöneökningen blir i genomsnitt 1,2 procent per år.

I diagram 5.3 anger den totala stapeln hela den nominella löneökningen och den röda delen är reallöneökningen. Den gråa delen motsvarar således inflationen.

¹⁰ Med Europa avses i detta kapitel Belgien, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland, Österrike, Danmark och Storbritannien.

Diagram 5.3 Lön och reallön för industrianställda, Sverige

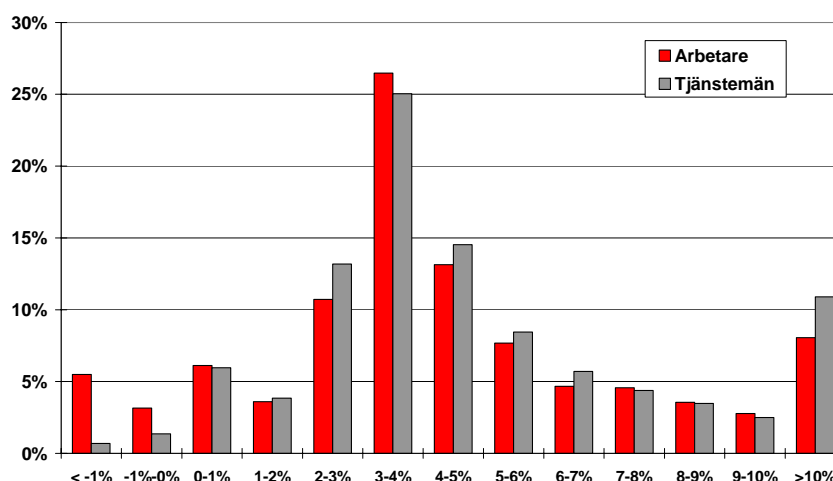
Källa: Konjunkturinstitutet (konjunkturlönestatistiken) och egna prognoser

Hur stor reallöneökningen blir under perioden 2007-2009 är självklart beroende av vad inflationen blir. Siffrorna i diagram 5.3 bygger på Konjunkturinstitutets prognos för inflationsutvecklingen. Som vi tog upp i kapitel 2 råder det stor osäkerhet kring hur inflationen kommer utvecklas framöver. Vi vet till exempel inte om världsmarknadspriserna på olja och livsmedel kommer att sjunka eller stiga.

Vanligaste löneökningen

Facken inom industrin har sedan 2001 arbetat med att bygga upp en gemensam databas över lönerna för alla industrianställda. Genom bearbetningar av denna kan man se inte bara hur stora de genomsnittliga löneökningarna är, utan också hur löneökningarna fördelar sig och vilka löneökningar som är vanligast förekommande.

Diagram 5.4 Löneökningarnas storlek 2007, Sverige

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Diagram 5.4 visar hur många av de industrianställda som fått en viss löneökning. Drygt 25 procent av Sveriges industrianställda hade år 2007 en löneökning på mellan 3 och 4 procent. Det var den klart vanligaste löneök-

ningen. Den näst vanligaste löneökningen var 4-5 procent följt av 2-3 procent.

Sammanfattning

Lönerna inom industrin i Sverige beräknas under perioden 2007-2009 öka med i genomsnitt fyra procent per år. Det är knappt en procentenhet högre än under avtalsperioden 2004-2006. Löneökningstakten i Europa blir något lägre än i Sverige, skillnaden mellan olika länder är dock stor.

Reallöneökningen under perioden 2007-2009 beräknas bli omkring en procent per år. Den kan bli något högre och den kan bli något lägre, detta beror främst på hur inflationen utvecklas. Det är lägre än under tidigare avtalsperioder vilket beror på att inflationen nu är högre än den varit tidigare. Den vanligaste löneökningen under 2007 var 3-4 procent, både för arbetare och för tjänstemän.

Avslutande kommentar

Sverige och svensk industri befinner sig idag på väg in i en lågkonjunktur. Ännu är det möjligt att de negativa effekterna på svensk ekonomi, industri och arbetsmarknad blir mindre än under avtalsperioden 2001-2003, en avtalsperiod som också sammanföll med en lågkonjunktur. Hur utfallet blir för hela innevarande avtalsperiod beror förutom på hur vi i Sverige själva hanterar situationen också på den internationella utvecklingen.

De preliminära siffrorna för andra kvartalet 2008 visade på nolltillväxt i den svenska ekonomin. Industriproduktionen och hela den svenska ekonomin står och stampar. Under alla förhållanden lär ökningen av den svenska bruttonationalprodukten hamna på en låg nivå 2008 och 2009. Så här långt har den sämre tillväxten inte fullt ut slagit igenom på arbetsmarknaden. Fler antal varsel och färre lediga jobb pekar nu, tillsammans med vikande produktion, mot att sysselsättningsökningen stannar upp under andra halvåret 2008 och att arbetslösheten istället ökar. Industrisysselsättningen bedöms komma att sjunka under de kommande åren.

Utvecklingen i Sverige påverkas i hög grad av utvecklingen i omvärlden. Vår bedömning är att svensk industri, generellt sätt, inte tappat i konkurrenskraft. Minskningen av industriproduktionen beror främst på vikande efterfrågan på världsmarknaden. För den del av industrin som säljer en stor del av sin produktion på USA innebär den låga dollarkursen ett problem.

För att svensk industri ska kunna behålla den goda utvecklingen som varit under senare år krävs att svensk industri förmår hävda sig på de nya tillväxtmarknaderna i Östeuropa och Asien. De oljeproducerande länderna har ökat sina inkomster kraftigt. Det innebär att de kan efterfråga mer av svenska industriprodukter. Exporten till dessa länder borde nu öka. Det relativt goda lönsamhetsläget inom stora delar av industrin bör nu användas för investeringar i ny teknik och högre kapacitet så att svensk industri står väl rustade den dag konjunkturen vänder uppåt. Det är också viktigt att den svenska regeringen för en politik som gynnar investeringar i forskning och utveckling, kompetens och infrastruktur.

Den vikande konjunkturen kan, i kombination med de förändringar som skett i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna, under det närmaste året komma att blottlägga en försämrade inkomsttryggheten och en försämrade omställningsförmåga på arbetsmarknaden. När arbetslösheten stiger ökar behovet av förbättrade omställningsförsäkringar, mer arbetsmarknadsutbildning och andra satsningar på utbildning och kompetens.

Inflationen är nu hög och beräknas hamna kring tre procent i genomsnitt per år under avtalsperioden. Beroende på utvecklingen under resten av avtalsperioden kan inflation bli både högre och lägre. Den högre inflationen orsakas främst av stigande räntor och höjda världsmarknadspriser på energi- och livsmedelspriser. De höjda världsmarknadspriserna drar upp prisnivån på livsmedelsprodukter och energiprodukter i Sverige och ger högre importpri-

ser. Om importpriserna ökar mer än exportpriserna försämras det svenska bytesförhållandet och utrymmet för reallöneökningar minskar. Om företag och löntagarna försöker kompensera sig för ett försämrat bytesförhållande är risken att räntorna stiger, tillväxten blir lägre och att arbetslösheten ökar.

Med nuvarande avtal kommer lönerna att öka med ungefär fyra procent per år. Målet inför avtalsrörelsen 2007 kommer i så fall att uppnås. Det innebär att löneökningarna blir en knapp procentenhet högre än under föregående avtalsperiod. Trots det blir reallöneökningarna lägre. Det beror på den högre inflationen. Vår bedömning är att reallönerna kommer att öka med omkring en procent per år.

Utvecklingen under avtalsperioden 2007-2009 kan komma att likna den under avtalsperioden 2001-2003. Avtalen träffades under en högkonjunktur och blev på en högre nivå än perioden innan. Därefter följde ett försämrat konjunkturläge. Vissa skillnader kan ändå skönjas. Nedgången i BNP och industriproduktion skedde snabbare 2001 och även om inflationen steg också då, steg den inte lika mycket som nu. Om de aktuella prognoserna kommer att infrias kommer industrins sysselsättning, vinster och investeringar inte att utvecklas lika svagt under denna avtalsperiod. Reallönerna kan dock komma att öka något mindre.

www.fackeninomindustrin.se